

Qüestions d'estat.
Reflexions per al país del futur

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
ÒMNIUM CULTURAL

Barcelona, 2014

Qüestions d'estat : reflexions per al país del futur

Resum dels debats de "Qüestions d'estat" celebrats el juny de 2013 a la seu d'Òmnium Cultural i dels seminaris celebrats la tardor de 2013 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, juntament amb diferents articles sobre el tema publicats a El Punt Avui

ISBN 9788499652139

I. Botran i Pahissa, Albert, 1984- ed. II. Franquesa, Rosa, ed. III. Gimeno, Montserrat (Gimeno i Vidal), ed. IV. Institut d'Estudis Catalans V. Òmnium Cultural

1. Cultura catalana – S. XXI – Congressos 2. Catalunya – Política i govern – S. XXI – Congressos 32(467.1)“20”(061.3)

Coordinació de l'edició:

Albert Botran, Òmnium Cultural

Rosa Franquesa, Institut d'Estudis Catalans

Montserrat Gimeno, Òmnium Cultural

© dels autors dels textos

© 2014, Institut d'Estudis Catalans i Òmnium Cultural, per a aquesta edició

Primera edició: abril del 2014

Disseny de la coberta: Pimpampum

Compost per Anglofort, SA

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-213-9

Dipòsit Legal: B. 10630-2014

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

ÍNDEX

Introducció

Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural	
Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans	5

Resum dels debats de «Qüestions d'estat» celebrats el juny de 2013 a la seu d'Òmnium Cultural	13
--	----

Seminaris celebrats a la tardor de 2013 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans	27
--	----

— Seminari de llengua	29
-----------------------	----

— Seminari d'educació	41
-----------------------	----

— Seminari de cultura	49
-----------------------	----

— Seminari de ciència	57
-----------------------	----

— Seminari d'economia	63
-----------------------	----

— Seminari de societat i política	75
-----------------------------------	----

Articles publicats a <i>El Punt Avui</i>	83
---	----

— El plurilingüisme equitatiu en una Catalunya sobirana, per Isidor Marí (6.10.2013)	85
--	----

— Instituíem l'educació a Catalunya, per Martí Teixidó i Planas (20.10.2013)	90
--	----

— Cultura i cultura catalana, ara, per Carles Miralles (3.11.2013)	94
--	----

— Reptes de país: la universitat i la recerca, per Jaume Bertranpetit (24.11.2013)	98
--	----

— Gestió pública i estat del benestar a la Catalunya del futur, per Oriol Homs i Ferret (1.12.2013)	102
---	-----

— Els reptes econòmics, per Guillem López Casasnovas (10.12.2013)	106
---	-----

Participants	111
---------------------	-----

Introducció

Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural

Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans

Catalunya ha encetat un camí que, *Deo volente*, l'haurà de portar a la independència. Hi ha tanta il·lusió en la gent, tantes esperances que, aquest cop sí, s'assolirà el que tants catalans desitgen (i pel que tants catalans han treballat des de fa dècades), que és fàcil deixar-se emportar per la suposada proximitat de la meta i oblidar que el camí és (ja ho veiem des de fa alguns anys) ple d'obstacles. Alguns d'aquests obstacles són la resposta irada, sorda, cega i basada en la sacrosanta Constitució, que el Govern de l'Estat, principalment (però no únicament), ens dóna quan es fa esment del procés. Darrerament sovintegen aquests pals a les rodes que, un dia sí i l'altre també, pretenen aturar quelcom que sembla —i volem— indeturable.

Però també n'hi ha d'altres, d'obstacles, amenaces, debilitats, inconvenients i perills, propis de la mateixa complexitat del procés i que convé no negligir, perquè no responen només a una actitud intransigent del Govern espanyol, sinó que són consubstancials a un procés polític i social d'aquesta envergadura.

També hi ha avantatges, és clar, i forteses, oportunitats i perspectives afa­lagadores en l'assoliment de l'estat propi. I no sempre és evident quines són, de la mateixa manera que la intoxicació mediàtica que rebem des de fa temps en magnífica i n'exagera els inconvenients. Com és possible tenir una perspectiva equilibra­da que, lluny de posicions polítiques i apriorístiques, permeti al ciutadà fer-se una composició cabal dels pros i els contres del procés que haurà d'acabar amb l'assoli­ment de la plena sobirania de Catalunya? (Incidentalment, *independència, sobirania, alliberament* i altres termes diversos que s'empren per a identificar el procés i la seva meta ja ens diuen alguna cosa de la complexitat i, alhora, de la indefinició que té.)

És clar que no podem demanar únicament als polítics que ens en cantin les virtuts i els defectes. La seva pertinença a una determinada estratègia política fa que remarquin uns aspectes i n'amaguin o en maquillin uns altres, que posin èmfasi en els avantatges o els inconvenients, segons convingui al color polític que defensen, quan no fan propostes absurdes, ridícules o que no toquen de peus a terra. Qui ens pot assessorar adientment, qui té l'expertesa i la imparcialitat neces­sàries per a aconsellar el comú dels ciutadans que necessita aquest suport compe­tent per a fer-se una composició de lloc que no estigui basada només en la viscera­litat o la fantasia, d'un signe o d'un altre?

Els experts de l'acadèmia, la universitat, el centre de recerca... Els intel­lectuals de la cosa pública, amb experiència o sense en el seu regiment, però amb la base de coneixements suficient. A casa nostra tenim un estol d'especialistes en els diversos camps socials, econòmics, culturals, polítics, que hauran de canviar, poc o molt, al llarg del camí emprès. Molts d'ells —com el Consell Assessor per a la Transició Nacional, el col·lectiu Wilson o el col·lectiu Praga— ens han il·lustrat des de fa temps, mitjançant conferències, articles d'opinió, llibres sencers, sobre com afectarà el canvi de situació política els seus respectius àmbits d'expertesa. També, ens han dit quines estratègies cal seguir, quins paranys cal evitar, quines complicitats cal cercar per a arribar a la meta desitjada. Les seves anàlisis, els seus consells, ens arriben, per sort, contínuament; però hi ha camp per córrer: ni tots

els qui poden opinar amb coneixement de causa ho han fet, ni tots els àmbits possibles han estat estudiats.

L'Institut d'Estudis Catalans disposa de dotzenes d'aquests experts, i no és pas l'única institució que en té. Des de fa un cert temps, l'IEC i algunes de les seves seccions i societats filials, soles o en col·laboració amb altres entitats, han iniciat i promouen cicles de conferències i debats acadèmics sobre diverses qüestions relatives al procés sobiranista. En són exemples, entre d'altres, els cicles de conferències «Cohesió social i identitat: evolució i futur» (Secció de Filosofia i Ciències Socials, des del curs 2010-2011), «Sobirania i drets de les nacions» (Institut d'Estudis Catalans, curs 2012-2013), així com diverses conferències promogudes per societats filials de l'IEC. En el portal *Sobirania i drets de les nacions* (<http://debats.espais.iec.cat/>), dins del web de l'IEC (<http://www.iec.cat>), n'hi ha una bona mostra.

El 2013, en col·laboració amb Òmnium Cultural, l'IEC ha iniciat el cicle de debats «Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur» (curs 2013-2014; <http://www.questionsdestat.cat/>). Durant la primavera de 2013 a la seu d'Òmnium Cultural i al llarg de la tardor a la de l'Institut d'Estudis Catalans, diferents experts en sis grans àmbits (llengua, educació i ensenyament, cultura, ciència i recerca, economia, societat i política) tractaren d'aquestes qüestions cabdals per a bastir un estat a partir del país que tenim. En forma de conferències obertes, primer, i de ponències posades a debat en el si de grups limitats d'experts de cada àmbit, després, hom volia obtenir un vademècum d'ús per a polítics i tècnics. Inspirades en l'optimisme de la raó, les reflexions del cicle pretenen ajudar a configurar un país millor: un país més just, més obert, més tolerant, i culturalment més ric.

El resultat dels debats, les ponències i les conclusions a què hom ha arribat és aquest volum, que Òmnium Cultural i l'Institut d'Estudis Catalans ofereixen al Parlament, perquè els nostres electes puguin actuar amb coneixement de causa i amb l'assessorament expert de les persones qualificades en cada camp.

La primera sessió de «Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur» es va dedicar a la llengua; de fet, a les llengües, ja que, com va expressar Isidor Marí en la ponència que va servir per a iniciar el debat, el tema tractat es pot resumir en «El plurilingüisme equitatiu en una Catalunya sobirana».

L'ordenament lingüístic està estretament lligat al que passi, o al que desitgem que passi, en els altres àmbits de la nostra vida en societat, i el seminari aborda la realitat plurilingüística del país, la realitat del present i la visió del futur que anem formant, i que volem millor. Els pluralismes cultural i lingüístic ens defineixen avui i els considerem un bon punt de partida, sabent que tenim un doble compromís: la necessitat de corregir les desigualtats i la voluntat d'acomodar les diferències.

Partim d'una situació de doble cooficialitat amb el castellà, llengua familiar d'una gran part de catalans (triple oficialitat, si hi sumem l'aranès). Serà el Parlament qui legislarà, però la voluntat expressada en el debat indica clarament que la Catalunya del futur ha de ser més inclusiva amb el castellà del que l'Estat espanyol ho ha estat amb el català. Per a assegurar l'equitat hom constata també que caldrà

vetllar per l'enfortiment del català i de l'occità aranès. De fet, a la Catalunya d'avui es parlen més de dues-centes llengües, però estem d'acord que el català ha de ser la llengua de cohesió social.

És interessant remarcar que hom ha tingut ben present la cooperació amb els altres territoris de llengua catalana, els Països Catalans. Tal com correspon a un estat amb una llengua demogràficament limitada, sense oblidar que la xifra de deu milions ens situa en un confortable lloc per damunt de la de molts països del nostre entorn, ens agrada pensar-nos a nosaltres mateixos com un referent de plurilingüisme. Volem ser poliglots i estimem molt la nostra llengua, ens volem capaços de parlar diverses llengües i segurs que l'existència del català afegeix diversitat i riquesa a Europa.

El segon seminari es dedica a l'educació, amb Martí Teixidó com a ponent. Partint del que han dit els savis antics, Teixidó ens recorda que Plató ja va advertir que cal tota la tribu per a educar els infants. És a dir, el procés d'educació desborda el sistema educatiu entès en sentit estricte. Caldrà un gran consens social a l'hora d'elaborar lleis, com ja va passar amb la darrera Llei d'educació aprovada al Parlament. Però, en el futur, confiem que no hi hagi els excessos jurídics resultants d'haver hagut de fer front a imposicions legals externes, que de retruc ens han fet cometre excessos reglamentistes que han reduït la iniciativa del professorat i han estès la desconfiança.

Una futura llei d'educació haurà de ser un text breu que accepti la diversitat i la professionalitat d'institucions escolars, les quals hauran de poder actuar amb autonomia. Això ha de ser compatible amb el fet de garantir la qualitat del servei educatiu acordada políticament. Com a punt més fràgil, cal assenyalar la limitada i desorientada formació dels ensenyants, aspecte que dificulta l'existència de la necessària jerarquia tècnica, així com el lideratge pedagògic. Sortosament, tenim experiències interessants en la nostra història que són una bona font d'inspiració.

El tercer seminari té com a tema central la cultura, encara que podríem afirmar que aquest és el contingut de fons de tots els seminaris, ja que ens plantejem la manera de viure i de veure el món que els catalans associem amb l'assoliment de la sobirania. En tot cas, el debat sobre la cultura s'inicia amb una ponència a càrrec de l'hel·lenista Carles Miralles, que planteja l'aspecte central a tenir en compte: en quina mesura considerem que la cultura és el punt nodal dels programes de govern i no simplement un conjunt de temes més o menys particulars, sectorials, que els responsables de la política han de gestionar.

També, qüestiona si la cultura ha de ser l'ànima del procés que ara mateix la societat catalana té en marxa. Cal recordar que, de fet, la cultura ha estat l'element que ha assegurat la continuïtat de la catalanitat amb diferents intensitats segons les diverses circumstàncies històriques: des de moments de creació i relativa esplendor fins a moments de dura i difícil resistència; de la Mancomunitat ara fa cent anys a la resistència a les dictadures. El futur projecte de col·lectivitat ha de basar-se en la cultura, ha de pensar els grans temes que afecten la vida en societat des de la consciència que tots són culturals i que reclamen plantejaments univer-

sals; això sí, sabent que les solucions han de ser d'aplicació concreta. En definitiva, una proposta de discurs de fons per a avançar cap a una societat més enraonada i sensible, que és una manera de dir més justa.

D'una manera lògica, la reflexió continua amb el debat dedicat a la ciència i a l'ensenyament superior, amb la introducció del catedràtic Jaume Bertranpetit. La frase (tòpica però ben fonamentada) «Els països no fan recerca perquè són rics, són rics perquè fan recerca» comporta tota una declaració de principis. Ens cal preemptomàticament la creació de coneixement i la difusió i transmissió d'aquest coneixement, dues funcions que es fan primordialment des de la universitat i els centres de recerca vinculats. Amb la constatació optimista que són dos àmbits en què Catalunya ha mostrat recentment èxits importants.

Com a país estem preparats per a formar els millors professionals i per a treure rendiment de les innovacions. Però també cal el realisme, que ens fa admetre que a la nostra universitat li calen canvis estructurals que afecten essencialment el seu model de bon govern i els esquemes de gestió.

Com correspon a una trobada acadèmica, en aquest àmbit (i també en els altres) s'insisteix que ens cal ser exigents, que som davant de reptes difícils i que hem de ser conscients que la manca d'una acció política que impulsi un canvi per fer més funcional el sistema universitari impediria consolidar una posició que a hores d'ara és prou satisfactòria dins del món globalitzat de la recerca. Caldrà tenir una cura especial de les nostres universitats públiques, que han d'intensificar la relació entre el món acadèmic i el sistema productiu. I una proposta final (també vàlida per als altres àmbits examinats): siguem tossuts.

En la sessió dedicada a l'economia, el catedràtic Guillem López Casasnovas planteja d'entrada la relació estreta entre independència política i funcionament viable de l'economia. L'acord sobre la viabilitat econòmica de Catalunya és total; només la neguen els qui no tenen mínimes nocions de geografia econòmica. Hom és també conscient que no existeix la independència econòmica plena, ja que vivim en un món interconnectat: comerç, finances i migracions ens lliguen amb una intensitat que, en el cas dels països membres de la Unió Europea i especialment dels que formem part de la zona euro, és molt forta. Ens hi sentim còmodes, dins la Unió Europea, conscients que les limitacions que imposa a la llibertat de comportament econòmic són àmpliament superades pels avantatges que significa formar part del projecte de construcció de la futura unió política europea.

L'anàlisi se centra en tres àmbits objecte d'estudi: el tributari, el financer i el comercial. Pel que fa al primer, hom tracta de les futures responsabilitats de la Generalitat en l'exercici de les competències de recaptació, regulació i inspecció del sistema d'impostos generats al territori català. Aquest és l'aspecte crucial de la nostra futura independència, i hom apunta que volem parlar de «contribucions» dels ciutadans al finançament del pressupost públic més que no pas de «tributs», terme que suggereix submissió dels súbdits a l'autoritat.

En l'aspecte financer, l'acord és pràcticament unànime a favor de mantenir-nos dins l'euro; el debat rau en la capacitat de supervisió de les entitats cre-

ditícies i del mercat de valors; un aspecte de la vida econòmica especialment globalitzat o mundialitzat i en què cal insistir, en el necessari sentit patriòtic de les entitats del nostre país. Aquí hi ha un desafiament obert.

En l'àmbit del comerç exterior, l'acord és total sobre la conveniència de mantenir-nos dins les normes que imposen les estructures duaneres comunes, on ja som. Sortosament, l'economia catalana és molt oberta i la relació comercial amb l'exterior, especialment amb les economies europees, és molt intensa tant pel que fa a l'exportació com a les importacions.

En l'àmbit de l'economia és molt clar que les dificultats dependran en part de si el procés de transició cap a la independència es fa amb la cooperació de les institucions polítiques espanyoles o sense.

El darrer debat, sobre un tema tan ampli com societat i política, ha tingut la incitació de la ponència inicial del sociòleg Oriol Homs. No cal dir que en aquest àmbit es retroben temes tractats anteriorment; en el centre de l'anàlisi hi ha un aspecte tan inclusiu com és la funció de l'estat del benestar en la Catalunya del futur. En aquest sentit, ens cal una administració renovada, que necessita urgentment millorar el nivell d'eficiència. Som davant del repte d'assegurar els serveis socials en aspectes tan necessitats d'un finançament del qual ara no disposem com l'educació, la sanitat, les pensions, l'atenció a la família i a la infància, o bé assegurar unes rendes mínimes.

Cada un dels sis debats que tingueren lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans fou acompanyat d'un article publicat al diari *El Punt Avui*, el text dels quals està reproduït a la tercera part d'aquesta publicació.

11

El cicle «Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur» ofereix una perspectiva acadèmica i una aportació molt interessant sobre els principals reptes que té plantejats Catalunya, amb la idea de ser una contribució a la construcció d'una democràcia moderna i de qualitat que millori el futur de tots els catalans. L'acadèmia i l'activisme cívic hem treballat junts, i hem fet evident que els savis de l'Institut d'Estudis Catalans són al servei de la transició nacional i que Òmnium Cultural posa la seva energia i capacitat d'incidència al servei de la construcció d'un estat propi.

El procés per a assolir la independència, ja s'ha dit, és complex, i no pretenem que amb aquestes recomanacions i suggeriments se n'hagi dit tot el que cal per a navegar per mars procel·loses i per a establir-se adientment en la nova terra que tots albirem enllà de l'horitzó. Però ens calen cartes de navegació fiables, que ens permetin alhora defugir els paranys reals que s'amaguen darrere dels falaguers cants de sirenes i els perills terribles, però inexistents, amb què també ens volen atemorir. Tenim a casa nostra especialistes en tots i cadascun dels mesters que un país necessita per a esdevenir estat; els hem donat la paraula i ens han alligonat. Ara només resta fer-los cas. Convertir un anhel en un procés racional. L'objectiu bé s'ho mereix.

Resum dels debats de «Qüestions d'estat» celebrats el juny de 2013 a la seu d'Òmnium Cultural

En la primera fase de les «Qüestions d'estat» es van organitzar sis debats, un de cada àmbit. Els debats van ser oberts a la ciutadania i es van convocar a la seu d'Òmnium. L'objectiu era generar i ordenar un discurs que permetés avançar cap a unes propostes més concretes, ja en la fase dels seminaris. Aquests debats van comptar amb la intervenció d'un o dos experts en la matèria.

LLENGUA

Francesc Xavier Vila va exposar amb profusió de dades les tendències sociolingüístiques de la societat catalana, i com la construcció d'un estat propi podria incidir-hi. «Només sobreviuran les llengües amb estat propi o propici», va dir, deixant clara la relació entre la normalització de les llengües i el sistema d'estats.

Posteriorment va anar identificant les fortaleses i les amenaces sobre el català, principalment sobre el seu ús social, destacant que la transmissió del català gaudeix d'una gran vitalitat i que aquest és un dels principals actius per a assegurar-ne el futur.

En el torn de debat, hi va haver nombroses i interessants intervencions per a plantejar un dels debats que més projecció ha tingut en els darrers mesos sobre l'hipotètic estatus jurídic del català i el castellà en l'estat propi. Des de la taula, Francesc Xavier Vila va convidar a no focalitzar tota l'atenció en aquest aspecte, ja que la normalització del català no depèn exclusivament de la relació de llengües oficials i no oficials.

Text elaborat a partir de la conferència pronunciada per Francesc Xavier Vila i Moreno.

EDUCACIÓ

En la sessió dedicada a l'educació en l'estat propi, el pedagog Enric Prats va ser convidat a dialogar amb Rita Marzoa.

Marzoa va començar afirmant que sense educació no hi ha societat, perquè és el fonament de qualsevol projecte de societat. Fent referència a l'article que aquell mateix dia Prats havia escrit a *La Vanguardia*, titulat «D'esquena a Europa», va convidar el ponent a fer un retrat de l'actualitat del món educatiu.

Prats va començar la seva intervenció manifestant-se crític amb la successiva superposició de lleis, ja que atabalen el sector. Però no va fer un diagnòstic negatiu de l'estat de l'educació. Les dades que s'obtenen no són catastròfiques, però se'n fan lectures catastrofistes. Ara bé, les moltes qüestions a millorar no es faran a base de redactar noves lleis. A propòsit de la Llei Wert, en via d'aprovació, Prats va expressar que ens posa d'esquena a Europa i que va més enrere que la Llei de 1970, redactada pel franquisme.

Debilitats i punts a favor de l'educació a Catalunya

Una gran debilitat es manifesta en la dada següent: un 50 % de la població adulta només té educació bàsica; un 20 % té formació mitjana (batxillerat o formació professional), i un 30 %, formació superior. Als països nòrdics, referència en qüestions d'educació, s'inverteix la proporció: un 20 % de bàsica, un 45 % de mitjana i un 35 % de superior. Aquesta població adulta és la que proporciona quadres intermedis en molts sectors productius, i per això és important el seu nivell educatiu.

Tanmateix una de les fortesales és que entre la gent més jove (entre 25 i 34 anys) la proporció és més alta: un 65 % té formació mitjana.

Marzoa va demanar al ponent que no focalitzés tota l'atenció en la perspectiva mercantil, sinó que també parlés de l'educació com a formació personal o intel·lectual. Prats va atendre aquesta demanda especificant que, sobre això, no parlaria de dades, sinó d'impressions. Així, el ponent va definir un model educatiu que al llarg del darrer terç del segle xx ha passat d'una formació humanística i centrada en valors a un model més orientat a l'economia, a formar treballadors. Tal com apareixia en un dels primers esborranys de la Llei Wert, es pensa que l'educació és un motor de competitivitat.

Marzoa va treure un altre tema: com es pot satisfer la fam de coneixement, més enllà del que proporciona l'educació obligatòria. Prats va respondre que en formació permanent estem molt malament: un percentatge molt baix de gent adulta (5 %) participa en activitats d'aquest tipus, mentre que en un país com Dinamarca és un 25 %. Hi ha una correspondència directa entre el nivell d'educació assolit i les ganes de participació en formació permanent. Marzoa va concloure que la jornada laboral hauria de permetre aquesta formació, i que també haurien d'establir-se incentius econòmics.

Emmirallaments en Europa

Prats ha centrat el seu darrer llibre en una anàlisi comparada de l'educació, amb perspectiva europea. Explica que França ha estat el punt de referència durant dos segles, un model centralista, però alhora republicà i laic, del qual Espanya només va copiar la vessant centralista. Posteriorment, Alemanya, amb el seu model federal i el pes de la formació professional, amb orientació al teixit productiu. La va seguir Anglaterra, el model que va servir de referent en la Llei espanyola de 1990, que dóna més pes als ajuntaments. I finalment ara es mira a Finlàndia, amb un model centrat en l'autonomia de les escoles. La recepta finlandesa no es basa tan sols en bons mestres o en la implicació familiar, sinó que és un model «que surt de baix». Per exemple, no hi ha inspecció, com a França. Ni es posa tant d'èmfasi en el canvi de les lleis, que és la manera de fer polítiques educatives «des de dalt».

Quins debats hi ha a Europa?

Tot seguit, Marzoa va demanar a Prats quines qüestions són presents en els debats sobre educació a escala europea. Una d'aquestes qüestions és l'aprenentatge des de la comunitat, i una altra és la centralitat de la secundària (12-16 anys, aproximadament), en la qual, segons Prats, «ens ho juguem tot». En aquesta època es combinen la qualitat (nivell de coneixements) i l'equitat (cohesió social). Mentre que el model alemany és més segregat, el model cohesionat, l'objectiu del qual és que tothom arribi al màxim de les seves possibilitats, és el propi de sistemes com el finlandès. En el cas espanyol, la reforma Wert és més pròxima al model alemany, en el qual als deu anys ja es produeix una primera bifurcació. Finlàndia, en canvi, retarda l'elecció fins als setze anys. L'opció per un model o un altre és ideològica. No obstant això, l'informe de l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE) diu que cal retardar al màxim el moment d'elecció, perquè s'assegura que hi ha menys abandonament escolar prematur. Fins i tot des del punt de vista exclusivament econòmic (que és l'únic que atén l'OCDE), es recomana aquest endarreriment en la tria, encara que sigui perquè el cost econòmic de la gent que vol tornar a estudiar per reorientar el seu currículum és més alt.

17

Quin model per a Catalunya?

Prats va definir quatre punts que, per ell, haurien de definir l'escola en l'estat català independent:

- Escola democràtica
- Escola universalista
- No confessional
- De proximitat, comunitària

Pel que fa a la llengua, el català ha de ser la llengua vehicular i principal de l'escola. Però Prats és partidari de discutir el concepte d'oficialitat, precisament perquè el model de proximitat que ell defensa pot fer que algunes escoles optin per promoure més o menys una altra llengua.

Com administrem aquest sistema educatiu?

En aquest punt, Prats es va mostrar taxatiu: cal eliminar la Conselleria d'Educació. Cal seguir un model com el dels mitjans públics de comunicació, sota control parlamentari però regulats per un organisme independent, que deixa les polítiques educatives, per defecte, en mans dels professionals.

Text elaborat a partir de la conferència pronunciada per Enric Prats.

CULTURA

Joan Manuel Tresserras va fer una interessant exposició històrica de la cultura catalana que conclouia la necessitat de tenir un estat per a pal·liar-ne les mancances.

A grans trets, Tresserras va explicar que els imperis europeus en l'edat moderna, a través del poder, van afavorir les respectives cultures: edició impresa, promoció de la pintura, expansió de la llengua, etc. Mentre que la situació de la cultura catalana és excepcional, ja que la seva característica més persistent des del segle xv fins ara és que no té una direcció clara. No té una classe dirigent que utilitzi aquesta cultura per a construir la seva hegemonia. Tresserras va emfasitzar que la cultura catalana s'ha mantingut sobretot per les classes populars i mitjanes, si bé va matisar-ho amb la referència al Noucentisme. Pel que fa als darrers decennis, Tresserras insisteix que el suport a la cultura catalana per part de la burgesia podia venir d'unes quantes famílies, però no del conjunt d'aquesta classe social. En la transició, per exemple, no hi va haver baralles per a obtenir llicències de ràdio o TV en català, o per a fer premsa.

Però malgrat no haver tingut estat ni classes dirigents, la cultura catalana s'ha adaptat a la modernitat. D'aquí, el ponent va extreure'n la primera idea força: som una cultura nacional, però encara sotmesa. I l'estat ens ha de servir perquè això canviï.

La segona idea que Tresserras va exposar va ser que la cultura catalana, en el context de repressió franquista, es va concentrar a resistir. Així, la nova cultura catalana es va fer amb un gran pes de la cultura popular tradicional. I això va fer més complicada la fusió amb la gent que va venir des d'Espanya i es va incorporar a les nostres classes populars. No es va poder fusionar per a crear una nova cultura nacional popular catalana.

Tanmateix la cultura catalana és un procés històric permanentment obert i, per tant, el més important no és mantenir les essències, sinó poder fer noves incorporacions. En definitiva, formular la cultura en termes de projecte.

Tresserras va parlar també dels actius de la cultura catalana, destacant que si bé som una cultura fonamentalment popular, en termes d'alta cultura també tenim actius que es poden equiparar a Europa (en pintura, literatura, poesia o arquitectura). I quant a equipaments també tenim un punt de partida gens negligible: arxius, biblioteques, sales d'exposicions, auditoris, teatres. Tresserras va explicar que en la seva època a la Conselleria de Cultura van fer un mapa d'equipaments culturals i van calcular les necessitats del país en 4.000 equipaments. D'aquests, 3.400 estaven en un raonable bon estat, 2.500 dels quals no necessitaven intervenció. Els altres requerien una inversió de 1.500 M€. Amb 150 M€ en deu anys arribaríem a l'horitzó necessari. I així el ponent va apuntar una de les seves conclusions: necessitem el sector públic. I hem d'entendre la cultura com una política pública bàsica en l'estat del benestar, al costat de la salut, l'educació i l'assistència a les persones dependents. Perquè, un cop garantit el benestar material,

la cultura és la manera d'aproximar-nos a la felicitat, d'intentar treure el màxim profit a l'experiència de la vida.

Finalment, Tresserras va parlar de Barcelona com a gran oportunitat, per la projecció global que té, i perquè amb la seva capacitat d'atracció hi viu gent de tot arreu (i els seus països d'origen poden ser aliats comercials, diplomàtics i en general per a relacionar-nos amb el món). Cal instal·lar aquí indústries culturals capaces de produir continguts per al mercat global, en aquest sector industrial anomenat «creatiu» que es calcula que representa al voltant d'un 20 % del PIB en economies avançades (arts, arts escèniques, cinema, audiovisual, mitjans de comunicació, publicitat, arquitectura, moda, disseny de programari). Sectors de molt valor afegit de caràcter immaterial. Hem de ser capaços, per a ser potents en aquest àmbit, de tenir projecció global.

Tresserras va tancar la seva intervenció dient que la independència suposarà, per primera vegada, l'oportunitat de superar els problemes històrics que havia exposat.

Text elaborat a partir de la conferència pronunciada per Joan Manuel Tresserras.

ECONOMIA

Elsa Artadi va participar en les jornades «Qüestions d'estat» per plantejar els aspectes que tenen a veure amb la viabilitat econòmica de l'estat propi. La seva intervenció tenia el punt de partida següent: hem de pensar què passa si som independents en relació amb què passa si no som independents. Per tant, cal veure també fins a quin punt és viable la Catalunya autonòmica.

En aquest cas, un bon indicador de la relació amb l'Estat espanyol són les balances fiscals. Ens serveixen per a resumir la relació fiscal del conjunt de ciutadans de Catalunya amb l'Estat, no tan sols entre administracions.

Les balances mostren quina redistribució fa l'Estat dels recursos. Així, amb les dades de 1986 a 2010, Catalunya ha aportat gairebé el 20 % dels diners que rep l'Estat i l'Estat ha gastat a Catalunya un 11 %. Això vol dir que al voltant d'un 8 % del producte català ha estat extret i no reinvertit. Per exemple, amb les dades de 2010 això significa 16.500 M€ que «marxen i no tornen».

Si tenim en compte que la Generalitat és qui fa les polítiques de benestar social, a les quals destina un 70 % del seu pressupost (educació, salut, dependència), la conseqüència és que té menys diners per a gastar per habitant en aquests àmbits. I a més és l'autonomia més endeutada, explica Artadi, «perquè mai hem cregut que això duraria per sempre».

A més, l'Estat espanyol també usa el seu poder per a impedir que la Generalitat recapti més, impugnant iniciatives com les taxes farmacèutiques, les taxes sobre dipòsits bancaris o les taxes judicials, com abans ho havia fet amb l'impost a grans establiments comercials o el gravamen de protecció civil.

Afegit a aquesta manca de pressupost per a polítiques socials, l'estímul a les empreses també se'n ressent. Per exemple, en el cas d'Extremadura, que surt molt beneficiada del model de repartiment territorial, el seu Govern abaixa impostos (a les empreses i l'IRPF) o assumeix l'increment d'IVA de l'àmbit cultural perquè té diners per a fer-ho.

Catalunya és el territori on l'Estat inverteix menys, un fet que reconeixia la disposició addicional tercera del darrer Estatut, que volia corregir aquest greuge amb una inversió proporcional a l'aportació que Catalunya fa a les arques de l'Estat. Ara bé, l'Estat espanyol només va complir aquest compromís el primer any de vigència del nou Estatut. Des de 2008, l'Estat deu 3.500 M€ en concepte d'inversions. Una de les conseqüències d'aquesta manca d'inversions, per exemple, és la infrautilització dels ports de Barcelona i Tarragona, que podrien ser la porta d'entrada de mercaderies a Europa.

Per tant, al dèficit social s'hi ha d'afegir el dèficit econòmic.

Artadi va continuar la seva exposició desmentint els arguments de la por en l'àmbit econòmic, això que recentment el president espanyol va expressar en afirmar que «a Europa, els països petits no compten». Dels vint països més competitius del món (menys corrupció, més facilitat per a fer negocis, esperança de vida alta, nivell alt d'educació), la meitat són petits i l'altra meitat, grans. És a dir, que

no hi ha cap relació entre la mida i la competitivitat, si bé a Europa els països petits s'han pogut adaptar més ràpidament per a superar la crisi. Allò crucial, en els països petits, és estar oberts a les importacions i les exportacions.

Seguidament va desmentir que el cost de les estructures del nou estat fos inassumible per a l'economia catalana, referint-se a l'estudi que han fet Núria Bosch i Marta Espasa.

Així doncs, Artadi va concloure que si bé hi ha moltes evidències que la Catalunya independent seria viable, cada vegada n'hi ha menys de la viabilitat de la Catalunya autonòmica.

Text elaborat a partir de la conferència pronunciada per Elsa Artadi.

En la primera sessió de les dues que es van dedicar a la política en les jornades «Qüestions d'estat», els professors Josep M. Renui i Jordi Muñoz van fer una radiografia de la participació política de la societat catalana. Basant-se en nombroses dades procedents d'enquestes, ambdós ponents van coincidir a posar en qüestió que ens trobem en una situació de més desafecció o despolitització.

Renui va plantejar el dubte sobre si és pertinent parlar de crisi de la política, tenint en compte que en els darrers temps hem viscut importants mobilitzacions, el sorgiment de noves plataformes d'acció política des de la societat civil i també un creixement de la informació entre la ciutadania. Ara bé, precisament perquè la ciutadania s'interessa i s'informa, hi ha més consciència crítica respecte a l'exercici de la política i es genera un estat de més desconfiança envers la política professional.

Per a evitar aquest distanciament, Renui considera determinant aprofundir en la transparència i la rendició de comptes, elements imprescindibles per a generar confiança en la política. També va aportar la seva valoració sobre la ponència de la llei electoral de Catalunya, en la qual va participar. Algunes de les qüestions que plantejava la llei, precisament per a millorar la participació, eren la modificació de les circumscripcions electorals, per a aconseguir més proximitat del territori amb les candidatures, i un arrelament més gran al territori dels candidats.

Finalment, Renui va expressar les seves conclusions. D'una banda, va recomanar posar en quarantena el retrat d'una ciutadania desafecta, perquè el perfil és més aviat el d'una societat que s'informa, és crítica i vol influir, i que per aquesta causa demana una millor democràcia. I, de l'altra banda, va dir que la llei electoral és una assignatura pendent, una exigència de primer ordre.

Per la seva banda, Muñoz va contextualitzar el descens de la participació en les diferents convocatòries electorals, dient que és una tendència que a Europa ja es dona des dels anys setanta del segle passat.

Tanmateix, al costat d'aquesta tendència, Muñoz també va voler destacar la creixent politització de la societat a mesura que avança la crisi econòmica. Per tant, com Renui, va explicar que la tendència de la societat és participar cada vegada més, destacant fins i tot el sorgiment de noves formes de participació, com és el cas de les consultes sobre la independència.

Les preguntes que cal formular-se són com es distribueix aquest augment de la participació i si tothom participa igual, perquè es constata que les desigualtats socials es reflecteixen en una participació desigual.

D'entre els mecanismes per a millorar la participació que podrien desenvolupar-se en un estat català, Muñoz va qüestionar l'efectivitat del vot obligatori. I sí que, en canvi, va defensar que es podrien reforçar instruments com les iniciatives legislatives populars (ILP), que actualment funcionen molt malament. També, promoure la capacitat de forçar referèndums per part de la ciutadania organitzada (tal com succeeix a Suïssa, alguns estats dels EUA o Itàlia) o sotmetre més

àmbits de la societat a decisió popular (als EUA es voten jutges, fiscals, xèrifs o responsables de l'Administració educativa).

En la segona sessió sobre política, Josep Ramoneda va plantejar una perspectiva europea, dels Estats Units i de Llatinoamèrica, i després es va concentrar en el conflicte Catalunya-Espanya. Les crisis de representació, de participació i d'eficàcia de la política són comunes a diverses societats. En el cas de l'Estat espanyol, això sí, aquestes crisis es manifesten dins el règim sorgit de la transició.

La impotència de la política fa que els ciutadans estiguin més desprotegits, ja que si els fallen les institucions no es poden protegir dels poders. La funció de la política és aquesta, i allà on no arribi l'estat arribaran formes d'organització i de control de tipus mafiós.

Ramoneda va continuar explicant com els grans canvis en l'espècie humana han anat precedits de grans canvis tecnològics. Ara vivim intenses transformacions en tecnologia i comunicació, però vénen altres canvis que deixaran en no res els maldecaps que ens comporten els canvis en la comunicació: les tecnologies de la vida, les manipulacions genètiques i altres debats, molt més greus.

Les noves tecnologies han contribuït a configurar un món substancialment diferent. Ara bé, no tot es pot moure amb la mateixa facilitat: de més a menys fàcil, l'ordre seria moure diners, moure mercaderies, moure idees i finalment moure persones.

Això ha facilitat l'hegemonia del capital financer. El capitalisme arrelat ha deixat pas a un capitalisme líquid. Això té moltes conseqüències sobre la política, perquè el poder polític continua sent nacional o local, mentre que el financer és global. Això li dóna una capacitat de xantatge enorme. Si un govern socialdemòcrata planteja fer reformes fiscals o econòmiques, els capitals poden fugir. De la mateixa manera, amb un atac sistemàtic, els mercats et poden arruïnar. I, en un àmbit més reduït, els partits polítics també depenen dels poders financers. Ara bé, si alguna virtut ha tingut aquesta crisi ha estat la de despullar el poder real del capital financer.

En el cas europeu, una recuperació de força del poder polític demanaria més integració europea. La Unió Europea, però, té un important dèficit democràtic i això afecta aquest procés necessari d'integració.

Continuant amb el diagnòstic sobre la crisi, va insistir en el seu caràcter global, molt més enllà de l'esfera econòmica. Una crisi amb elements antropològics i culturals i també, és clar, polítics.

Pel que fa als canvis antropològics, Ramoneda es va referir a Internet i al canvi en conceptes com l'amistat o la intimitat. Però també a l'acceleració de les nostres vides. La democràcia és lenta en un món molt ràpid, i això també contribueix a generar una certa impotència respecte a la política.

Pel que fa a la crisi cultural, que va qualificar de profunda, el ponent es va referir a tres aspectes clau sotmesos a canvis intensos: el treball, la família i la religió.

En la part final de la seva intervenció, Ramoneda va centrar-se en el cas de Catalunya i l'Estat espanyol. El marc polític actual és fruit de les febleses de la

transició. L'obsessió per consolidar un règim democràtic (ja que històricament els períodes democràtics havien estat molt breus i discontinus) va portar a no avançar gaire per por de la reacció. D'aquesta manera, quan el PSOE va gaudir, a partir de 1982, d'una majoria prou àmplia, el que va edificar va ser un règim opac i rígid, que es podria reflectir en dues frases d'Alfonso Guerra: «Qui es mou, no surt a la foto» i «Montesquieu ha mort».

D'ençà de la transició no hi ha hagut reformisme, no hi ha hagut redistribució del poder. Amb aquest escenari arribem a la situació actual. En el cas de Catalunya, tanmateix, una de les causes de l'èxit del projecte independentista és que té forma de projecte polític en un moment en què no hi ha projectes polítics. Al costat de l'independentisme, l'altre moviment de base (per tant, no teledirigit des del poder) que contribueix a una repolitització «des de baix» són els moviments socials generats en resposta a la crisi econòmica.

Textos elaborats a partir de les conferències pronunciades per Josep M. Renu i Jordi Muñoz (primera sessió) i Josep Ramoneda (segona sessió).

**Seminaris celebrats a la tardor de 2013
a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans**

Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur
Seminari de llengua

L'ORDENAMENT LINGÜÍSTIC D'UNA CATALUNYA SOBIRANA

Quin lloc han d'ocupar, en la Catalunya sobirana, les diverses llengües presents en la nostra societat i quina ha de ser la relació del català amb aquestes llengües?

I. *La situació sociolingüística actual*

El català és una llengua europea mitjana, amb uns deu milions de parlants, més de la meitat dels quals residents a Catalunya. S'ha produït un canvi demogràfic important amb les noves migracions, i la proporció de parlants de català com a llengua inicial s'ha reduït. Tanmateix creix el nombre de ciutadans que tenen coneixements de català i del 35,2 % de la població que tenia el català com a llengua inicial, es passa al 42,7 % que el té com a llengua d'identificació (7,5 % de guany). Tot i això, el castellà tendeix a ser la llengua de primera incorporació dels nous nadius i la llengua de relació intergrupals.

En aquest nou context de plurilingüisme, si es vol promoure una identificació inclusiva clarament majoritària amb un projecte col·lectiu de sobirania, la gestió equitativa de la diversitat lingüística reclama un doble compromís públic complementari: amb la correcció de les desigualtats socials i amb l'acomodació de les diferències culturals, dos objectius inseparables. La identificació amb una nova ciutadania catalana pluralista ha de ser compatible amb altres sentits de pertinença en el procés de consolidació del català com a llengua pública comuna, compartida per tothom.

Partint de principis universalistes, com els que exposava la Declaració Universal dels Drets Lingüístics (Barcelona, 1996), cal assumir una valoració positiva de tota la diversitat lingüística com un capital humà i un recurs social potent, tant per a la convivència interna com per a les relacions interculturals o econòmiques a escala internacional. Ara bé, entre els centenars de llengües presents entre la nostra societat, caldrà distingir entre les llengües originàries de Catalunya —llengües nacionals o territorials— com el català o l'occità aranès (i de manera semblant la llengua de signes catalana, LSC), les que hi tenen un arrelament històric i social més ampli —especialment el castellà— i les que poden tenir més utilitat funcional en les relacions internacionals —sobretot, però no tan sols, l'anglès.

II. *La institucionalització política i jurídica de les llengües*

Evolucionant a partir del marc jurídic actual de doble oficialitat, en què el català té la consideració de llengua pròpia, el futur ordenament constitucional de les llengües s'ha de fonamentar, com dèiem, en la valoració positiva de totes les llengües com a capital humà i recurs social, i promoure l'acomodació de l'espai pú-

blic a la diversitat lingüística i intercultural, a més de fomentar el plurilingüisme personal. De manera especial i inequívoca, ha de declarar el compromís institucional i social amb la plenitud d'ús de les llengües originàries o constitutives de Catalunya (català, occità aranès, LSC). És lògic també que confereixi un reconeixement especial al castellà per la llarga i extensa implantació social que té. Tot-hom ha de percebre que el nou marc representarà un guany i cap retrocés.

El català, llengua originària o nacional de Catalunya (específica de la comunitat constituïda en aquest lloc del món), ha de ser la llengua d'ús institucional i la llengua pública comuna del nou estat. L'occità aranès, com a llengua d'una minoria nacional (també originària per a la comunitat de l'Aran), ha de ser la llengua d'ús en les institucions araneses, llengua de relació amb les institucions generals i llengua comuna pública a l'Aran. El reconeixement del castellà ha de garantir la disponibilitat del seu ús en la relació amb les entitats públiques i privades. Addicionalment es poden preveure mesures d'acomodació lingüística per a altres llengües especialment presents en determinats sectors o àmbits (en el marc d'una política intercultural inclusiva).

En el cas probable que es mantingui la consideració de llengües oficials, és obvi que el català i l'occità haurien de tenir aquest reconeixement. Mantenir l'oficialitat del castellà —en aquest cas com a dret personal dels ciutadans, ja que no és llengua originària de Catalunya— reclamaria l'adopció de polítiques que assegurin la plenitud d'ús del català (i de l'aranès en el seu àmbit) en les relacions socioeconòmiques, culturals i socials: sectors importants de la societat temen que l'hegemonia social del castellà pugui desplaçar el català i l'aranès d'aquests sectors. Inversament, si el castellà no manté una oficialitat de naturalesa personal —en els termes descrits— hi pot haver sectors extensos de la societat que percebin l'accés a la sobirania com un retrocés, i aquesta incertesa podria ser fàcilment instrumentalitzable contra la consecució d'un nou estat.

D'altra banda, caldrà tenir en compte que seria exigible el principi de reciprocitat de tracte entre l'estatus del castellà en el futur estat català i l'estatus del català als territoris que restessin dins d'Espanya. És especialment important que s'estableixin sistemes de coordinació institucional amb els altres territoris de llengua catalana (i occitana), per tal que s'asseguri la intercomunicació entre ells sense traves i que es promoguin estratègies compartides en l'esfera internacional.

El reconeixement igualitari del català en tots els organismes internacionals en què es pugui inscriure una futura Catalunya sobirana ha de ser un altre dels principis del nou ordenament jurídic de les llengües. En el marc de la Unió Europea, l'oficialitat del català ja era perfectament exigible fins i tot abans de l'accés a la plena sobirania. La participació directa en totes les organitzacions del sistema de les Nacions Unides —especialment la UNESCO— ha de ser un altre objectiu immediat. Òbviament, Catalunya haurà de subscriure els tractats internacionals que impliquen la protecció dels drets humans i, entre ells, els lingüístics, i aplicar de manera exemplar la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries.

III. *Les llengües en l'àmbit cultural i comunicatiu*

Per tal de garantir l'ús normal del català en l'oferta cultural i comunicativa interna i consolidar un espai comunicatiu compartit, cal tenir en compte la revolució tecnològica, però també cultural, comunicativa i lingüística, que representa l'adveniment de l'anomenada «era digital en xarxa».

En el camp cultural, el repte serà assegurar una producció en llengua pròpia i un règim de traduccions —del català a les llengües més esteses i d'altres llengües al català— si es vol assegurar una presència competitiva en el ciberespai.

En el camp comunicatiu, els mitjans hegemònics encara són T + T (tradicionals i territorials) en televisió i en altres mitjans com la premsa i la ràdio. Però entre les noves generacions es van imposant els D + D (digitals i desterritorialitzats) en tots els sectors i processos, no sols els de consum, sinó també els creatius i productius. A més, la comunicació digital en xarxa ofereix una disponibilitat il·limitada per als usos lingüístics personals i col·lectius.

Apareixen noves fronteres en els espais culturals. Una llengua al ciberespai no és sols una eina de comunicació, sinó també una marca delimitadora de la diferència nacional-cultural. D'altra banda, el que són les fronteres politicoadministratives al territori, ho és al ciberespai l'espai radioelèctric: a cada sobirania territorial, li pertoca una sobirania al «cel» radioelèctric.

Respecte a aquests temes, hi ha cinc qüestions probablement centrals en matèria de llengua, cultura i comunicació:

1. Quin hauria de ser l'estatut constitucional de la llengua catalana en relació amb els mitjans de comunicació amb seu social a Catalunya i, en particular, amb el sector públic dels mitjans audiovisuals, així com amb les polítiques culturals?

La nova constitució catalana haurà de pronunciar-se explícitament sobre dues qüestions fonamentals en relació amb l'espai català de cultura i de comunicació: d'una banda, els drets fonamentals vinculats a la llibertat d'expressió i, de l'altra, l'estatut de la llengua catalana en els mitjans de comunicació i en les polítiques de foment de la cultura catalana.

2. Quines institucions culturals i mediàtiques s'haurien de constituir per tal de garantir la normalització del català en els mitjans i en les indústries culturals i comunicatives?

Caldria establir quatre nivells:

a) Una llei general de la comunicació i la cultura, que preveïés el desplegament de les diverses activitats en aquests dos àmbits (cada dia més vinculats) en relació amb la potenciació del català tant en les activitats del sistema comunicatiu català com del sistema cultural.

b) La creació de dues autoritats independents, una per a la regulació i control de la comunicació i l'altra per a la potenciació de la llengua i la creació cultu-

ral. Els models britànics de l'Ofcom i del British Council podrien ser, respectivament, models a considerar i potser a imitar.

c) La creació d'un potent sector públic de la comunicació audiovisual, amb llei específica (continuant les funcions de la CCMA).

d) L'adopció de polítiques de foment, de suport i de protecció de les empreses i iniciatives en català, especialment en sectors estratègics (cinema, audiovisuals, interactius, animació, multimèdia, etc.), orientats a la creació i gestió de continguts per a les xarxes i les pantalles.

3. Quines mesures de suport i de foment caldria emprendre per a potenciar la creació, producció i difusió de continguts i de serveis culturals i comunicatius en català?

En aquest sentit, la vertebració d'un sector privat català requeriria polítiques i mesures decidides de foment, de protecció i de promoció almenys en els primers anys de la independència. Caldria establir línies de suport especial en àrees estratègiques (audiovisuals, multimèdia, continguts en línia...) per a ser competitius a l'interior del mercat català i a l'exterior; definir de manera exigent el concepte d'obra audiovisual catalana, i fixar mesures especials per a la traducció en els dos sentits de les obres audiovisuals i multimèdia.

4. Quines mesures urgents caldria emprendre en relació amb l'estat actual de dependència específica de l'espai cultural i comunicatiu català respecte de l'espanyol?

Hi ha tres àmbits estratègics:

- L'espectre radioelèctric: nivell «zero» de control i regulació de tot el camp de les telecomunicacions (equival a sobirania en el ciberespai). Espai públic cedit a dos operadors principals: telefòniques i televisions. El nou estat català haurà de prendre possessió immediata del seu espectre seguint les indicacions de la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT) i haurà de garantir la defensa de la integritat i l'eficiència de l'espectre sobretot contra possibles boicots o sabotatges.
- Assumpció d'una definició de cultura catalana amb una vinculació operativa amb la llengua: les polítiques i mesures de suport a les activitats culturals pressuposen l'ús del català. Si l'estat nacional català ha d'afavorir a través de diverses polítiques i mesures (subvencions, crèdits, beneficis fiscals, etc.) els diversos actors i operadors culturals, ho hauria de fer en la mesura que les activitats culturals a protegir assegurassin el compromís d'incorporar la llengua catalana com a llengua normal d'expressió o llengua origen de la traducció.
- Sistema televisiu: una de les primeres mesures del nou estat català seria la reconsideració de les prerrogatives de cobertura del territori català de les cadenes de ràdio i televisió espanyoles i l'establiment d'un nou mapa de distribució de l'espectre per a la TDT. Es podria adoptar un pla de xoc per a aconseguir una oferta de televisió privada competitiva en català.

5. Quines línies d'actuació caldria implementar en relació amb la potenciació dels vincles culturals i comunicatius amb els altres territoris de l'àmbit lingüístic?

L'actual Estatut ja preveu unes línies d'actuació (art. 12). El nou estat català ha de ser conscient de la responsabilitat històrica en el procés general de redreçament de la llengua i la cultura catalanes. És imprescindible l'establiment d'acords de cooperació i d'intercanvi estables en comunicació i cultura amb els altres territoris de parla catalana, sobretot per a potenciar la disponibilitat d'un espai de trobada i de comunicació potent de la comunitat catalanoparlant al ciberespai.

IV. L'adquisició i el desenvolupament de les competències lingüístiques

L'àmbit familiar, el sistema educatiu (des de l'educació inicial fins als nivells superiors) i també el món professional són nivells en què la política lingüística de la Catalunya sobirana ha de formular polítiques ben elaborades. La formació lingüística dels ensenyants i la implicació activa de tota la comunitat educativa, basada en el consens, són les condicions d'èxit en aquestes polítiques.

L'escola no és l'únic factor en l'adquisició de segones i terceres llengües, però és, sens dubte, el més important. El llarg període d'escolaritat és un espai en què els nens i els joves poden tenir moltes oportunitats per a aprendre-les de manera efectiva.

Si l'adquisició d'una competència plurilingüe és un objectiu desitjable, l'escola ha de proposar un model d'ensenyament potent que la garanteixi. L'objectiu de la Comissió Europea és que tots els ciutadans europeus tinguin competències pràctiques en tres llengües: la familiar i dues més. Una d'aquestes tendeix a ser l'anglès, que ja s'ha convertit en la llengua franca de comunicació per excel·lència. Però el model depèn de les característiques sociolingüístiques i dels objectius de cada comunitat.

El model lingüístic establert a Catalunya amb el català com a llengua més important del currículum és, com ja s'ha comentat, un model additiu, adequat als objectius proposats per la Llei de normalització lingüística: tots els ciutadans han de finalitzar l'escolaritat bàsica amb un domini satisfactori i equiparable de les dues llengües oficials, català i castellà. Tot i la menor presència del castellà en el currículum, el programa no limita les competències dels autòctons en aquesta llengua per les raons apuntades anteriorment.

Nombroses avaluacions validen aquest model: *a)* les inicialment realitzades, que demostraven que si el català no era la llengua amb més pes en el currículum els alumnes no en tenien un domini equiparable al del castellà; *b)* les realitzades sobre els programes d'immersió; *c)* les més actuals, que confirmen aquest domini equiparable i satisfactori de les dues llengües a la fi de l'educació primària (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2011) i també la percepció

que tenen els mateixos alumnes a la fi de la secundària obligatòria (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2008).

La immigració recent ha originat aules amb gran diversitat lingüística i cultural a bastants indrets. Al curs 2005-2006 hi havia a les aules d'acollida de primària parlants de 57 llengües diferents i de 96 països d'origen. Tots aquests alumnes s'incorporen a un context diferent del dels inicials programes d'immersió, ja que en moltes situacions el professor no coneix ni pot rebre retroacció en la llengua dels alumnes.

La nova configuració escolar, amb alumnes que parlen diverses llengües i amb les necessitats generades per una comunicació global, requereix un pas cap a una nova dimensió, cap a un model plurilingüe potent que proporcioni a la població escolar les competències que requereix aquesta nova situació.

Cal que la futura Catalunya sobirana planifiqui un programa plurilingüe en el nostre context segons el tipus d'alumnat, valorant quina flexibilitat s'hauria de deixar, amb quins marges, quines haurien de ser les bases comunes a tots els centres i quines tipologies de centres es poden identificar.

És necessari també definir quin tipus de professorat s'ha d'anar configurant:

- Quin rol té el professor de llengües; quin rol, el professor de les altres matèries?
- Quants docents i de quin tipus necessiten els centres?
- Quin tipus de formació s'hauria de donar als futurs docents i als professors en exercici? La competència lingüística dels docents és importantíssima i els nous sistemes de formació i acreditació dels docents no semblen assegurar-la.
- Qui ha de definir la formació dels futurs docents? Només els centres? Comissions independents? Col·laboració entre comissions independents i centres? Qui hauria de formar? Persones que hagin participat en experiències reeixides? Altres experts? Com es podria fer que els professors d'un mateix centre promoguin canvis eficaços en la pràctica? Quins plans a curt, mitjà i llarg termini s'haurien d'establir per a formar professors competents en les terceres llengües?

Cal concretar com s'haurien d'avaluar els resultats. Qui ho hauria de fer?

Respecte a les llengües, caldria especificar quines llengües, a més de l'anglès, convindria introduir i quan. Ha d'incorporar el sistema educatiu l'ensenyament de les diverses llengües familiars? Com?

La implantació d'un programa d'educació plurilingüe s'ha de fer en un sistema educatiu en el qual cal introduir modificacions. Cal repensar un currículum que superi les dificultats i les dissonàncies que crea l'actual i que tingui en compte el saber i el saber fer que necessitaran els futurs ciutadans.

V. *Les llengües en l'àmbit de la ciència*

Cal aspirar a la complementarietat entre la contribució des de Catalunya al coneixement universal (el qual, si és universal, no pot ser monolingüe) i la consolidació de l'ús de la llengua pròpia en els àmbits de la ciència i la tècnica (en tot el cicle de recerca, desenvolupament, aplicació i projecció industrial envers els usuaris). Els estudiosos i les institucions universitàries d'ensenyament superior i de recerca tenen aquest doble compromís: amb la construcció del coneixement universal, sí, però igualment amb la contribució al progrés del coneixement i al desenvolupament social i humà del país en què treballen i que finança la seva activitat científica.

Cal fomentar un plurilingüisme incloent, marcadament diferent del plurilingüisme excloent que es propugna des d'altres cultures i tradicions i que consisteix a reivindicar la llengua pròpia, al mateix nivell que l'anglès com a llengua franca, i negligir la resta.

En el marc del plurilingüisme incloent, l'ús del català és imprescindible en tots els nivells d'ensenyament, i especialment en el nivell universitari, de producció i transferència de coneixement. L'ús de l'anglès es justifica per la necessitat de fer present el català i la ciència feta a Catalunya i la resta de territoris del domini lingüístic en el nivell internacional.

En la ciència, doncs, cal considerar dos nivells de difusió de la recerca:

- el català, per a contribuir a crear i difondre (en publicacions i a l'aula) una llengua especialitzada apta i actualitzada;
- l'internacional, per a garantir la presència del català i la seva cultura i contribució; això implica no només el domini de l'anglès (i, segons el cas, d'altres llengües), sinó també un canvi de perspectiva en algunes recerques.

Pel que fa a la recerca sobre la llengua i sobre les llengües, en un país en què s'atribueix als fets lingüístics una importància central, ha d'ocupar un lloc proporcionalment destacat en el sistema de la ciència.

S'observa una gran vitalitat i un salt qualitatiu en les darreres dècades. Disposem de recursos comparables a moltes altres llengües amb estat. Tanmateix manquen corpus anotats i corpus orals amplis, així com un accés més ampli i versàtil als corpus existents (Corpus de Referència del Español Actual [CREA], Corpus Diacrónico del Español Actual [CORDE], British National Corpus [BNC]...).

En un ordre més concret, cal potenciar les tecnologies o indústries de la llengua, que ja tenen en l'àmbit català un desenvolupament considerable. Els àmbits d'aplicació de l'enginyeria lingüística —educació, traducció, correcció, entreteniment, informació (per exemple, cerques a web, resums), detecció de plagis, comerç, telecomunicacions, logística, transport, etc.— són decisius per a

la participació normal d'una societat moderna en la intercomunicació universal. Cal impulsar-ne el desplegament perquè el català es consolidi en el món digital.

VI. *Les llengües en el món professional i socioeconòmic*

El funcionament lingüístic del mercat és decisiu per al futur del català, i cal tenir present que l'accés a la sobirania —com ha succeït en altres països en els darrers anys— ofereix noves possibilitats per a l'establiment i l'aplicació d'una regulació dels usos lingüístics en aquest camp —tant en les relacions de les empreses i els professionals amb els seus clients o usuaris com en l'ús de les llengües en les activitats laborals de les empreses i organitzacions.

Un estudi recent fet a Catalunya, com a rèplica de l'estudi ELAN de la Unió Europea, l'estudi ELAN.cat, subratllava la importància de les estratègies plurilingües de les empreses i organitzacions: el fet de disposar d'una bona política plurilingüe de comunicacions (en les activitats internes i en les relacions amb clients, proveïdors i altres agents de l'entorn) esdevé clau per a l'èxit empresarial en el context mundial i local. I sense una bona política de plurilingüisme en la selecció, la formació i la distribució del personal, les comunicacions de les empreses amb els seus públics no seran mai satisfactòries.

38

El plurilingüisme ha d'incorporar el català amb plena normalitat —i l'occità en el seu àmbit. Cal promoure, per tant, des d'ara mateix, que el plurilingüisme de les empreses sigui inseparable de la disponibilitat lingüística general del català, sense esperar que la sobirania ho faci més viable.

En la nova política multilingüe de les empreses, caldrà valorar les capacitats multilingües i multiculturals com a capital i com a valor afegit en el procés d'internacionalització, dissenyar polítiques d'informació que explotin el multilingüisme de les TIC i promoure les millors experiències empresarials que induïxin a un canvi de mentalitat de les empreses en la gestió de la diversitat lingüística i cultural:

- Aprofitar el capital lingüístic. En les polítiques de selecció i formació del personal, cal identificar i rendibilitzar les llengües familiars de tots els membres de l'empresa.
- Millorar la metodologia d'aprenentatge de terceres llengües.
- Entendre la llengua com a negoci: aprofitar la bona posició de Catalunya en recerca lingüística i aplicacions de les TIC.

El català ha d'esdevenir una exigència social i de qualitat en el món empresarial: cal convertir el català en un valor afegit i vinculant.

En definitiva, la Catalunya sobirana pot ser —i ha de ser— un estat europeu que es distingeixi per l'alta capacitat de gestionar de manera especialment equitativa i eficaç la diversitat lingüística, al mateix temps que assegurí un futur de plenitud a les seves llengües històriques nacionals: el català i l'occità aranès.

Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur
Seminari d'educació

L'EDUCACIÓ EN UNA CATALUNYA SOBIRANA

Quina educació volem per al nou estat? D'on partim i cap on anem, en educació? Quin camí ens cal fer, en educació, per a arribar al país que volem?

L'educació és indubtablement una qüestió d'estat. Afecta tots els ciutadans. Si un país vol arribar a un nivell òptim de qualitat ciutadana ha de preveure una educació que arribi a l'excel·lència i per això hi ha de destinar el màxim de recursos humans i econòmics. L'educació ha de ser un dels programes de govern prioritaris. És l'element central que ens ha d'ajudar a construir l'estat del futur.

Educació és fer créixer els infants amb l'ajut de pares, tutors, lleis, escola, mitjans de comunicació, Administració, fins a ser persones responsables. L'educació fa adults els infants en la cultura en què han nascut, amb una llengua, uns patrons de conducta i un imaginari que confereixen significació. És tota la societat que ha d'educar l'infant.

Catalunya ha d'instituir l'educació des de la seva realitat, necessitats i finalitats, sense condicionants externs. Per això ha d'establir les bases i la fonamentació teòrica necessària per a poder elaborar el projecte educatiu del nou estat. Catalunya té una tradició pedagògica molt important que ens pot ajudar en l'elaboració de la fonamentació teòrica del projecte.

Cal que hi hagi debat entre la comunitat educativa, política i social fins a arribar a un consens social des d'una perspectiva democràtica per tal d'elaborar i planificar el que ha de ser el sistema educatiu del país i proposar les lleis que han de desenvolupar el projecte i que hauran de ser aprovades pel Parlament de Catalunya.

43

1. Fonamentació científica i participació social en l'educació

1.1. Les lleis i l'Administració

L'ensenyament s'ha de fonamentar en les bases científiques i contrastades tant de la psicologia de l'educació com de la sociologia i de la pedagogia.

S'ha de recuperar la passió per a descobrir.

La decisió política ha de ser clara i breu, amb directrius comunes i sense arribar al nivell de concreció actual. No pertoca a l'Administració dissenyar les activitats d'aula, ja que això inhibeix la creativitat dels professionals i els impedeix prendre mesures adequades a cada realitat.

La concreció a què arriba la normativa actual provoca una manca de confiança en el professorat. Els països més avançats en educació combinen la confiança en el professorat amb la responsabilitat dels equips directius dels centres educatius.

L'Administració ha de regular el marc polític de l'actuació pedagògica dels docents sense envair-la, sinó confiant-hi. El marc polític legal ha de garantir els

assumpptes bàsics, però ha de facilitar models diversificats que puguin respondre a cada realitat. No es pot esperar que tot es resolgui mitjançant la normativa o amb recursos econòmics imprescindibles. L'acció professional decidida no depèn d'això i encara és més determinant quan els recursos s'han reduït.

Cal considerar les instal·lacions escolars com a «béns públics», de la comunitat. Per això cal obrir els centres escolars a l'entorn i posar a disposició de la comunitat local (barri, poble, ciutat) espais com instal·lacions esportives, biblioteques escolars, tallers..., per tal que se'n faci un ús en moments no escolars (caps de setmana, vacances).

1.2. Formació i perfil del professorat

El mestre i professor ha de ser una persona de cultura que transmeti entusiasme pel coneixement i l'adquisició de nous aprenentatges. L'ensenyament secundari postobligatori (batxillerat i formació professional) és l'etapa que determina el nivell cultural dels ciutadans, però el professorat de l'educació infantil i de primària és qui ha de desvetllar en els infants el gust pel coneixement i l'aprenentatge permanent.

En el Pacte Nacional per a l'Educació de 2006 es van fer propostes en relació amb la formació del professorat. Caldrà revisar regulacions anteriors que dificulten l'eficàcia de la institució escolar.

Són necessaris un diàleg permanent i una coordinació entre la universitat, com a institució responsable de la formació dels professionals de la docència a tots els nivells, i el Departament d'Ensenyament, que és qui regula la professió d'ensenyant en els nivells no universitaris. La manca de diàleg en aquest punt genera disfuncions: professionals que no troben un encaix en el sistema educatiu no universitari (com són ara els pedagogs, per exemple); professionals que no surten amb la preparació adequada (com el professorat destinat a l'ensenyament secundari obligatori, tot i les millores del màster de secundària des de fa pocs anys), entre altres elements que revelen aquesta manca de coordinació.

No és suficient que s'exigeixi el nivell de doctor als formadors universitaris si també es vol formar professionals. Cal donar accés a professionals en exercici i amb pràctica acreditada, en aquest cas en educació infantil, en educació primària i secundària i en batxillerat o formació professional. Cal garantir la incorporació de formadors universitaris amb experiència docent acreditada en la proporció necessària, possiblement en un cinquanta per cent, al costat dels formadors doctors acreditats en recerca.

Cal aconseguir una dinàmica centrada en l'aula i no en la burocràcia. Cal dinamitzar i fer més exigents les escoles de formació de mestres i professors com a element clau per a prestigiar i professionalitzar la funció docent.

1.3. Pedagogia

La pedagogia s'ha de fonamentar en bases científiques, és a dir, en les evidències que aporten altres disciplines (ciències de l'educació) a partir de les quals cal dissenyar la intervenció i comprovar-ne l'eficàcia (ciències pedagògiques).

La pedagogia científica es concreta en el sistema pedagògic de cada institució escolar. Totes les decisions i formes organitzatives tenen una explicació i estan compensades les unes amb les altres. Hi ha receptes pedagògiques que aplicades sense visió sistèmica queden desajustades i no funcionen.

L'Administració ha de deixar elaborar a les institucions escolars el sistema pedagògic l'aplicació del qual hagi mostrat la seva eficàcia. No cal inventar models. La pedagogia del segle xx ha aportat renovació de tècniques, models i sistemes que són vàlids llegint-los en clau actual.

2. *El mestre, el professor i els professionals de l'educació*

La formació de professionals dependrà del nou sistema educatiu. S'ha de repensar de nou tenint en compte les necessitats educatives dels infants i els adults als quals s'adreça i pensant en les necessitats formatives futures. S'ha insistit en la importància d'intentar no separar la formació de professorat dels diferents nivells d'ensenyament bàsic (infantil, primària i secundària) i emmarcar-la en un tronc comú, sense perdre l'especialitat.

Es proposa un sistema de formació universitària de tres cursos de tronc comú més dos cursos d'especialitat. En els tres primers cursos caldria determinar: què cal saber? Quins continguts i quines actituds són imprescindibles en l'exercici de la professió? Quines capacitats cal desenvolupar? Quin paper hi té el procés reflexiu i de millora i com s'ha de dur a terme en aquesta primera etapa?

Els dos darrers anys tindrien format de màster professionalitzador amb espais per a la recerca, molt lligats a la pràctica. S'hi haurien d'aplicar els coneixements adquirits i aprofundir-los des de la pràctica reflexiva, partir del coneixement de les necessitats i capacitats dels destinataris, mantenir un diàleg permanent amb el mestre/tutor de pràctiques i afavorir l'autonomia personal i el treball en equip.

A l'hora de formar un futur professional docent es posa de manifest com és d'important el model formatiu. Les característiques d'aquest model comencen per lligar la formació a la pràctica i al procés reflexiu. Els centres de formació de professorat haurien d'estar molt relacionats amb les escoles, els instituts i amb diferents departaments universitaris.

Cal destacar la importància de l'avaluació en totes les seves vessants.

S'haurien d'aprofitar tots els recursos disponibles, així com les persones que tenen la possibilitat d'actuar com a mentors.

Per accedir a la carrera docent en acabar els estudis s'hauria de seguir un

procés semblant al que es fa en el camp de la salut. El model es basaria en un temps de pràctiques en centres educatius amb l'acompanyament d'un tutor. Seria un procés continu durant el temps marcat. En acabar aquesta etapa començaria el treball professional, molt més col·laboratiu, entre els docents del centre, amb un cert grau de compromís i de lligam a projectes singulars, de recerca i d'innovació.

Com s'ha d'abordar la formació i l'accés a altres formacions? En l'àmbit de la formació s'ha insistit en la importància de ser autocrítics amb el nostre model i plantejar-nos un pacte compartit, participatiu, que estigui per sobre de la política.

Cal, en qualsevol cas, augmentar l'exigència actual en els estudis de mestres: cal garantir que els formadors dels catalans del segle XXI estiguin molt ben formats. Al mateix temps, això permetrà la recuperació, ara perduda, del prestigi social de l'ensenyant.

3. *Llengua, cultura i país*

En la Catalunya independent caldrà elaborar i aprovar una llei d'educació dins de la qual el currículum serà una peça molt important, ja que haurà de permetre oferir a tota la població infantil i juvenil actual i del futur l'oportunitat de conèixer els nostres referents culturals (històrics, geogràfics, socials, de manera de ser, etc.). Prendre decisions sobre el currículum vol dir també explicitar quin ciutadà volem per al futur.

La cultura catalana, que es vehicula en llengua catalana, no és només el folklore i la tradició (tot i que també els inclou), sinó la visió del món, el conjunt de pràctiques socials, etc., dels ciutadans que viuen en el territori de parla catalana. Inclou des de valors compartits fins a maneres de fer. Cal, doncs, seleccionar per al currículum quins són aquests trets catalans dins d'una cultura dinàmica que exerciti especialment el diàleg i la reflexió crítica.

A part de l'educació en la cultura pròpia del país, hi ha una cultura «universal» que haurà de ser present en tot l'ensenyament. És la cultura que té com a base la coneixença de l'altre en el seu sentit més ampli.

Pel que fa a la llengua, hi ha un consens força generalitzat que el català ha de ser la llengua comuna de tota la població —la nouvinguda i la que fa més temps que viu i treballa a Catalunya. És clar que el català hauria de ser la llengua vehicular i bàsica de l'àmbit escolar en totes les seves manifestacions: llengua d'aprenentatge, llengua de la classe, llengua de comunicació interna i externa, etc. El paper d'altres llengües, com el castellà i l'anglès (i el francès i altres), haurà de ser també objecte de debat i d'ordenació normativa amb l'objectiu que els futurs ciutadans de Catalunya, a més de la llengua pròpia i comuna, coneixin com més llengües millor —i al nivell més alt possible.

Per a fer realitat el punt anterior, caldrà que el professorat (mestres i professors de secundària) domini alhora almenys tres llengües: català, castellà i an-

glès, amb una àmplia competència en la llengua pròpia. En aquest sentit, no s'ha de perdre mai de vista que un mestre/professor és un model de llengua.

La societat haurà d'ajudar també a fer que la normalització de la llengua pròpia no sigui missió només de l'escola i dels mitjans de comunicació públics.

4. *Debat final*

La clau del sistema educatiu del futur és la confiança entre els participants en el sistema educatiu: mestres, famílies i Administració.

Ara tenim l'oportunitat de començar des de zero i pensar en un nou model d'estat en què l'educació sigui un element central que ens ajudi a construir el futur. En aquest model cal repensar els rols de l'Administració: què legisla? Què fa? O, què supervisa? I el rol dels educadors: com es formen? Com actuen? Com s'organitzen? I els valors que això comporta tant en un cas com en l'altre. Cal repensar models organitzatius, dinàmiques diferents, la manera de funcionament basada en la iniciativa del retiment de comptes i la confiança.

En el cas que s'incorpori un nou model, és molt important que es porti a terme de manera adequada, amb unes fases i un procés organitzat i planificat que acompanyi la gent que el «viurà». Cal, però, una implicació de tots els agents que intervenen en el procés.

La pluralitat de centres a Catalunya (públics, concertats i privats) obeeix a raons històriques en què no és aliena la manca d'inversions per part de l'Estat espanyol. Això no obstant, avui aquesta diversitat aporta riquesa i varietat al nostre sistema educatiu. Tanmateix la base de l'educació ha de recaure en l'escola pública i laica de la qual l'Administració és la titular. El caràcter laic de l'ensenyament no hauria d'excloure el coneixement d'una cultura religiosa que sigui respectuosa amb les diverses tradicions i alhora faciliti els elements bàsics per a interpretar la tradició cultural de Catalunya i d'Occident.

A l'entorn del currículum s'apunten uns quants temes d'interès que no han quedat del tot desenvolupats:

- El currículum ha de tenir descrits la seva finalitat, els objectius i una fonamentació científica basada en el saber fer i el saber ensenyar. També ha de recollir els valors que es proposa promoure, entre d'altres els valors cívics i democràtics.
- Cal destacar la importància que tenen la llengua, el país i la cultura; conceptes, continguts i actituds que en la majoria de casos han de ser transversals. No es poden negligir, però, els coneixements universals.
- Cal tenir en compte la diversitat de llengües i cultures que hi ha actualment en els centres educatius. És bàsic treballar per la interrelació cultural i el respecte als altres.

- També caldria determinar la funció de les tecnologies en l'entorn educatiu i la relació entre ensenyament i tecnologia.

Un dels aspectes destacats és la formació de mestres i professors: la formació en les primeres etapes escolars és determinant. Es necessiten mestres que tinguin molts coneixements i pràctica i alhora una cultura àmplia.

Cal un canvi del model educatiu. Un punt de vista nou a partir de zero sense perdre de vista els aspectes que han funcionat en etapes anteriors. S'ha de pensar en els ciutadans del futur que comencen la seva educació ara.

Cal tenir en compte que l'educació no comença i acaba en el procés del sistema educatiu: la societat, la família i els mitjans de comunicació hi tenen un paper important.

És bàsic i importantíssim descriure el procés cap a l'adquisició i l'aprenentatge per a arribar a ser un adult capaç de desenvolupar capacitats, actituds i coneixements que el portin a ser autònom, responsable i al màxim nivell d'excel·lència segons les capacitats personals. Per això cal preveure les fases del procés i descriure cada un dels passos necessaris per a arribar-hi.

En aquest document s'han apuntat punts de partida i aspectes que caldria desenvolupar amb més profunditat. Els temes més destacats són:

- Elaborar el marc polític del disseny del sistema educatiu del nou estat i impulsar un nou pacte educatiu. Determinar el perfil dels professionals idonis per a fer-ho.
- A partir dels punts proposats per a l'elaboració del currículum, caldria desenvolupar-lo amb la participació de professionals de diferents àmbits de la societat, especialment de l'àmbit educatiu.
- Tenint en compte els objectius i les finalitats educatives i el perfil dels destinataris de l'educació, s'hauria de dissenyar una formació del professorat i dels formadors de formadors adequada a la nova situació. No s'ha d'oblidar el paper de la recerca educativa i quin lloc ha d'ocupar. Quins professionals són els més idonis per a fer-ho?
- Caldria determinar quina és la funció de l'Administració i dels centres educatius i quins rols i responsabilitats han de tenir cada un. Seria necessari establir un debat sobre el bon govern del sistema i el govern hauria de legislar sobre el sistema educatiu. Quin seria el perfil dels professionals idonis per a desenvolupar aquest apartat?

Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur
Seminari de cultura

I. *La llengua catalana, la literatura catalana i la cultura*

1. La llengua catalana ha de ser la principal generadora de cultura. Una aposta fonamental en un país convingut dels seus valors i que ambiciona ser present en el món i participar en la construcció de la humanitat.

2. La cultura catalana ha de ser central en la construcció del país; la cultura ha de ser l'eix de l'obra d'estat, un punt nodal dels programes de govern; és a dir: que no sigui tractada com un conjunt de temes —de sectors— particulars, lligats només a la gestió.

3. Davant la qüestió plantejada de quin estatus volem per a la llengua catalana, es vol que sigui: una llengua de cultura?, una llengua de mercat?, o sols una llengua instrumental? I encara: es vol separar la llengua de la cultura? Els subjectes culturals no són lingüístics en aquest moment?

Es creu absolutament necessari situar la llengua catalana al centre de la cultura a Catalunya i treure-la al món, donar-la a conèixer, donar-li la màxima visibilitat. I encara més si es té en compte la identificació generalitzada en el món globalitzat entre una cultura, una llengua i un estat. Sols la literatura té un lligam inseparable amb la llengua. I la literatura catalana ha estat i vol seguir sent central en la tradició cultural europea i mediterrània. Per la seva situació anòmala (una llengua sense estat) la literatura catalana no ha tingut mai l'oportunitat de mostrar-se, de projectar-se, de tenir la repercussió que li correspondria. En una Catalunya - estat independent, el govern ha d'articular els mitjans perquè la literatura es pugui visibilitzar arreu. Des del concepte de cultura, històricament lligada a una tradició literària, a una suma de textos escrits en una determinada llengua, fins al valor «líquid» que es dona actualment a la paraula, es qüestiona la funció actual atorgada a la imatge, presa com a relat de la realitat, quan, de fet, també és un punt de vista.

4. També es remarca:

- Que la literatura castellana ha de tenir un tractament diferenciat de la resta de llengües foranes, pel pes que ha tingut a Catalunya. I en una reciprocitat respecte a l'Estat espanyol.
- La capitalitat de Barcelona: s'ha de garantir que Barcelona sigui vista com una ciutat catalana tant des de dins com des de fora, i ha de poder generar i exportar models propis.
- El manteniment del lideratge de les indústries culturals i editorials.

II. *La configuració de la identitat catalana*

La configuració de la identitat catalana és un objectiu bàsic que cal que sigui obert i atractiu. Sense recels a ser un estat modern. Cal bastir un model identitari propi des de la modernitat, no basat en configuracions antigues i periclitades i des de la

visió de les comunitats no uniformes. Una identitat acollidora que també pot tenir en compte aspectes transitoris. Una identitat que parteixi d'aspectes positius que engresquin els joves i els forans, que posi èmfasi en els aspectes positius, que mostri la força i el dinamisme de l'activitat cultural, però que vetlli i reconegui la diversitat cultural.

III. La relació entre el govern de l'estat català i el món cultural

1. Com haurien de ser les relacions entre el govern de l'estat català i el món cultural?

Partim de la base que entenem per «món cultural» els escenaris i els agents que intervenen en la cultura actual:

- a) El patrimoni cultural: museus, arxius i biblioteques, la cultura popular.
- b) Les institucions culturals (des dels teatres, les estructures cinematogràfiques i de les arts plàstiques fins a la Xarxa) i el mecenatge.
- c) Els creadors. Vistos com a agents actius a qui es dóna veu i no pas com a cortesans al servei del poder.

52

2. Anàlisi de la situació

Es constata la falta endèmica d'una planificació cultural eficaç, d'unes estructures que permetin dotar els diversos sectors de les eines que històricament els han mancat i dels pressupostos suficients. Es remarca que aquesta situació es deu tant a la superposició o duplicatitat d'institucions en una societat civil activa que ha hagut de fer feines de «suplència» per manca d'un estat al seu favor (relacionat amb el concepte, molt arrelat, de resistència), com a la gestió administrativa que al llarg dels anys de govern autonòmic ha estat dirigista i ha reproduït els vicis de l'Administració espanyola, amb creació d'ens que obeeixen a plantejaments i estructures antiquats. A tall d'exemple se cita el Teatre Nacional.

Es posa èmfasi en el fet que en els darrers temps les institucions de govern s'han allunyat de la idea que cal conservar el patrimoni, tot i tenir uns models patrimonials d'excel·lència que va bastir la Mancomunitat al segle xx. En aquest sentit es remarca la necessitat de fer conscient el patrimoni i de valorar-lo, de tenir una visió integral de la cultura que inclou els museus, les biblioteques... Un país s'explica també a través del seu patrimoni. Un objectiu clar és establir els criteris del patrimoni artístic i arquitectònic que es vol preservar.

En un altre sentit, es fa referència continuada a la importància de tenir un model educatiu propi, capaç d'assegurar l'anomenat «ascensor social» i amb do-

cents competents i valorats socialment; és a dir, ben preparats i ben retribuïts; i això des de la primera etapa educativa infantil fins a la universitat, que es veu en una situació generalitzada de fracàs tant a l'actual Estat espanyol com a Europa. Es remarca la necessitat que en la nova carrera docent la llengua i la cultura catalanes hi tinguin una presència clara i sense subterfugis, encara que l'ensenyament d'uns textos a l'escola no implica necessàriament una identificació amb aquests continguts.

3. Creació d'un model cultural propi

Després d'analitzar els models més coneguts històricament, es proposa un model propi més pròxim a l'anglosaxó que no pas a la idea de «despotisme il·lustrat» que practica l'Estat francès. Un model propi amb una presència important i autònoma de la societat civil, i que es desprèn de la dinàmica que històricament ha tingut i té la societat catalana, molt activa i compromesa amb el país. En aquest sentit es veu la necessitat d'establir una política competent de mecenatge, així com la necessitat d'establir pactes concrets amb els distints sectors culturals a través de les entitats articuladores. Tot i així, cal prendre aquesta catalogació com a instrumental. Es remarca també la necessitat de conèixer a fons altres models d'estats mitjans, com el que pot esdevenir el català, i configurar el model propi, també des de l'experiència viscuda en els anys d'autogovern. En aquest sentit es posa en evidència l'apriorisme comunament estès de «país petit» que cal deixar de banda perquè Catalunya és un «país mitjà» en els principals indicadors que es tenen en compte per a aquest tipus de catalogació, també pel que fa al producte cultural que genera. Aquest aspecte porta a parlar de la importància de defugir reproduir aquells conceptes culturals de les grans cultures europees que sempre ens han anat en contra.

A aquest panorama cultural descrit, s'hi afegeix un altre aspecte fonamental: l'econòmic. Un dels objectius del nou estat ha de ser la construcció del mercat cultural, que permeti la professionalització de la cultura. És un aspecte lògic i positiu de tot país independent. S'ha de crear una xarxa d'investigadors, traductors, escriptors... És a dir: cal dotar el país de recursos humans.

Pel que fa a la relació que cal establir entre literatura i cinema, es proposa com a punt de partida el model que els EUA ofereixen en aquest sector i es posa d'exemple positiu el fenomen que s'ha produït amb el film *Pa negre*. I es recorda que Catalunya ha de convertir-se en un mercat que exporti cultura, com ja ha fet i fa en certs sectors. D'altra banda, cal tenir ben present que els Països Catalans són un mercat econòmic integrat.

IV. *Les relacions interterritorials*

Els tres àmbits geogràfics a considerar són:

1. L'articulació entre Barcelona i la resta del territori català del Principat. Cal una bona articulació entre la cultura i el territori. Un aspecte que ha estat no sols descuidat sinó dinamitat al llarg dels anys d'autogovern. En aquest sentit es precisa que també el paisatge i l'espai urbà formin part del patrimoni a conservar i a mantenir, i a gestionar.

2. Es remarca la necessitat que des del govern s'entengui que la cultura catalana no s'acaba als límits territorials del Principat. La pèrdua d'aquesta perspectiva àmplia ha dut a una regionalització de la cultura. Aquest fet s'ha de prendre com una fortlesa del país i cal treure'n avantatges en tots sentits. Així, doncs, cal establir relacions entre Catalunya i els territoris de parla catalana: les Illes, el País Valencià, l'Aragó, la Catalunya del Nord, Sardenya... L'objectiu és aconseguir una xarxa de relacions, articular una política cultural que faciliti al màxim la producció cultural i que Catalunya sigui receptora i acollidora de la cultura feta en els altres territoris de parla catalana. En aquesta estructura, els mitjans de comunicació (ràdio, televisió...) i la lectura hi tenen una importància cabdal i cal fer-los des d'una visió intercultural. Cal bastir-los des d'una visió àmplia que actuï contra el càstig que ara mateix estan patint alguns d'aquests territoris, amb intents clars de secessionisme lingüístic o genocidi cultural.

3. A l'exterior. Cal gestionar eficaçment la xarxa d'estudis de la llengua i la cultura catalanes a les universitats d'arreu del món i incrementar-la. Cal que hi hagi un flux obert i constant amb les universitats exteriors i els creadors del país. També es destaca la importància de les traduccions, que han crescut considerablement en els darrers anys i que cal que continuïn seguint una planificació coherent; aspectes importants en el que podem anomenar la «diplomàcia cultural».

De les propostes i objectius descrits en els apartats anteriors, en destaquem els següents:

1. La constatació de l'aparició del «patrimoni digital» literari i escrit, de la documentació, que porta com a objectiu prioritari: aconseguir-ne la digitalització i ordenació i gestionar una consulta única i compartida de tota la documentació conservada als arxius i biblioteques com, per exemple, la Biblioteca Nacional de Catalunya o l'Arxiu Nacional. Cal planificar-ne la digitalització i establir-ne una ordenació que permeti la seva consulta oberta i a l'abast dels ciutadans.

2. Cal dibuixar un mapa de les distintes estructures culturals i de la seva articulació. Crear la base de dades del patrimoni artístic del país.

3. S'ha d'establir quin patrimoni artístic i arquitectònic cal preservar i quin cal adquirir.

4. S'ha d'aconseguir una regeneració profunda de l'Administració, amb la finalitat que els gestors administratius en tots els seus quadres siguin professionals del sector; és a dir: que qui pren les decisions ha de ser un bon coneixedor de la matèria que administra.

5. Cal legislar una política competent de mecenatge, així com establir pactes concrets amb els distints sectors culturals a través de les entitats articuladores.

6. Cal fer lleis contra la pirateria dels productes culturals; crear una nova legislació per als creadors; configurar l'estatut de l'artista i del creador que també prevegi la seva vida laboral i la jubilació.

Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur
Seminari de ciència

«Els països no fan recerca perquè són rics: són rics perquè fan recerca.» Aquesta frase pot quedar simplement com una locució molt educada o com un desig de país. Tant és. Aquesta frase pot ser, també, un full de ruta o d'inspiració del que voldríem i potser podríem ser. Tenir unes bases de coneixement que a més de reivindicar-se a si mateixes puguin anar més enllà i que, a més de conèixer, puguin arribar també a innovar, a crear riquesa que, de retorn, pugui generar coneixement, és una fita a la qual hem de poder aspirar. El gran dubte és si podem ser capaços d'assolir-la. D'aquí ve la pregunta: tenim un país preparat per a poder comptar amb el coneixement, la recerca, la formació d'alt nivell i la innovació tecnològica com a puntals? Puntals de país, de formació, de desenvolupament. Puntals també per a l'economia. El tenim?

La universitat ha estat, des de l'edat mitjana, el focus del coneixement i continua essent-ho. N'hem d'estar orgullosos, encara que sigui una idea que a vegades donem per òbvia; podria molt bé ser altrament i no ho és. I molts treballarem perquè ho continuï essent, tot i que no ho ha de ser simplement per raons històriques. Com tots, s'ha de guanyar el pa cada dia, i avui la universitat es troba davant d'un dels reptes més grans de la seva història: continuar o no essent al capdavant del desenvolupament del coneixement en el moment en què part del coneixement s'ha transformat en tecnologia i en desenvolupament econòmic. I quan el coneixement, en si mateix, s'ha transformat en un producte de mercat, en un producte mesurable en la seva qualitat i en l'impacte que té en els desenvolupaments futurs. Resten racons tranquils i plàcids en el món del coneixement (de fet, en diríem en el món acadèmic), però molt pocs; la majoria d'aquests racons s'han transformat en complexos i competitius processos de producció de coneixement, comparables amb molts altres processos productius de la nostra societat, i en molts aspectes encara més competitius. En tenim percepció, però cal que en tinguem també coneixement i, sobretot, cal saber quines expectatives ens poden i ens han de despertar. Aquesta és la situació, el repte, i no n'hi ha d'altre. Pot la universitat catalana respondre-hi?

Hem de ser exigents: hem de voler la millor universitat possible, tant per a la formació de les noves generacions com per a la producció de coneixement. I les dues fites van juntes: ja no s'hi val a pensar qui és bon professor com a entitat diferenciada de qui és bon investigador. La universitat ha de tenir persones que reuneixin en excel·lència totes dues característiques; si no, no s'és apte. I l'experiència demostra que, en gran part dels casos, el que cal és buscar bons investigadors; ja que en la majoria de casos (tot i que no sempre) seran també bons professors. Però l'aposta ha d'anar per aquí: generar coneixement alhora que es transmet.

Cal tenir ben clara aquesta dualitat en què la recerca d'excel·lència (a més de l'ensenyament) entra de ple en el concepte d'universitat. Això ens fa necessari entendre el concepte d'universitat com a entitat de recerca i producció de coneixement; fa que els professors siguin els que es plantegen de manera capdavantera a escala mundial (i no només local) els reptes personals, socials, científics i tècnics; fa que en haver-hi una excel·lència en recerca es donin unes possibilitats d'aplicar

els coneixements innovadors dels professors-investigadors al món productiu. La universitat ha de ser lloc de producció i de trobada de la ciència més de frontera que es produeixi al país i que sigui equiparable a la dels millors països del món. Cal repensar el concepte d'universitat i que, sense deixar de banda la formació, s'esperoni la recerca i la innovació amb plans econòmics segons la productivitat; cal que socialment no ens sigui necessari dir que fem investigació essent professors d'universitat, perquè ja serà totalment comprès com a tal; cal que els objectius de les universitats deixin de ser definits internament, amb clars interessos dels seus integrants, i es defineixin segons els reptes científics, tècnics i socials que es presenten a cada època. Aquesta és la universitat que necessitem, però no és la que tenim, encara; és la que volem i podem tenir.

La universitat catalana és bona; és molt bona en estàndards espanyols i fins i tot europeus; no ho és globalment. N'hem d'estar satisfets, però hem de millorar-la, i els reptes no són senzills. Dissortadament, la universitat ha viscut massa temps aïllada de la societat i dels seus reptes, i s'ha fet poc competitiva i anquilosada. Hi ha aspectes que és peremptori que canviï i que se la faci canviar, des de petiteses fins al propi concepte d'entitat més enllà del bé i del mal. La nostra universitat és poc competitiva i li calen canvis estructurals fonamentals, des de la governança fins al model de gestió i funcionament intern, que massa vegades utilitza i reivindica models assemblearis carregats d'interessos no justificats ni acceptables socialment. Per exemple, la universitat no hauria de tenir al seu servei qui no la serveix: sabem que prop del 50 % dels professors universitaris o no fa recerca o la fa de manera marginal; això és un capital i una oportunitat que no podem perdre. Ens imaginem la quantitat de cervells emigrats (treballant pels Estats Units o per Europa) que estarien disposats a reemplaçar-los amb el mateix cost? Calen, més que res, mecanismes d'avaluació amb conseqüències dels professionals de la universitat. I fites clares del que es vol socialment que sigui la universitat.

L'any 2013 es va fer públic (i és accessible per Internet) un informe de la ponència per a l'estudi de la governança del sistema universitari de Catalunya anomenat «Reptes, propostes i estratègies», que fa un diagnòstic molt bo i unes propostes clares i precises del que caldria fer per tal que la universitat afrontés amb èxit els reptes de futur. Són propostes que difícilment es duren a terme per la inèrcia i el conservadorisme d'alguns sectors universitaris i la manca de determinació de qui pot canviar el marc legislatiu. Potser no som prou conscients del cost que té per al futur de la nostra societat la manca d'acció que permet que el sistema universitari no sigui molt fort, no pugui fer l'autèntic canvi que el faci funcional, competitiu. Ens cal aquesta inestimable inversió de futur.

La universitat és un punt fonamental, tot i que no l'únic, del nostre sistema de recerca. Un sistema que sí que ha demostrat fins on podem arribar. A finals de 2013, el web del MIT (Massachusetts Institute of Technology) es feia ressò dels resultats d'un estudi de les millors institucions científiques del món, ordenades per disciplines. I després de veure's en els primers llocs en la majoria de casos, fa

una reflexió dient que els resultats mostren algunes sorpreses: en física i astronomia, dues de les tres millors institucions del món són catalanes, amb l'ICFO (Institut Català de Ciències Fotòniques) en primer lloc. I no és l'únic cas d'excel·lència reconeguda internacionalment. Per primera vegada al nostre país, hem aconseguit no només que hi hagi bons investigadors (normalment com a fets aïllats), sinó que hi hagi els millors instituts d'algunes matèries; els millors del món, no els millors en classificacions relatives o casolanes. I aquest fet és d'una gran transcendència de país: estem preparats per a fer la millor ciència, preparar els millors professionals i començar a treure rendiments socials i econòmics de les innovacions que se'n deriven. Juguem, per primera vegada, i com a fet excepcional, a primera divisió de la ciència i la recerca. En pocs àmbits de totes les activitats del país som tan potents.

Hi ha un altre indicador d'excel·lència: l'èxit català en els projectes de recerca de l'ERC (European Research Council), els projectes més competitius i ben dotats d'Europa. Catalunya, dins dels països europeus, està en una digníssima cinquena posició dels països implicats i en tercera posició dins de la Unió Europea, per sota només d'Holanda i Suècia. L'èxit és degut al funcionament satisfactori de bona part dels centres de recerca catalans i de la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA), la institució que atrau, contracta i reté els investigadors dins d'un context global, amb l'excel·lència com a únic referent.

Ara ens cal que allò que ha estat possible dins d'alguns centres de recerca s'expandeixi a tot el sistema: a tots els centres de recerca propis, als departaments i instituts universitaris, als centres de recerca lligats a la salut; cal entrar també en la definició dels centres del CSIC a Catalunya i en altres àmbits, especialment als hospitals.

Segurament hi ha pocs àmbits en què Catalunya com a país tingui suficient autonomia i s'hagi mostrat amb tant èxit com en els àmbits d'universitat i recerca, fins a convertir-nos en referents internacionals. No hi ha lloc, però, per al cofoisme. Hi ha molts deures a fer. Segur que el més important és fer que una part de la recerca tingui un trasllat cap a la innovació i, per tant, tingui una repercussió econòmica. A diferència dels Estats Units, a Europa hi ha una forta separació entre el món acadèmic i el productiu, sense elements importants de connexió que es basarien en la recerca aplicada i la transferència de coneixements i tecnologies. Això hauria de ser una part sòlida del sistema de recerca. Un deure de país. Deure en el qual hi ha un paper important de les administracions: encara ara, hi ha massa entrebancs i complexitats administratives en la transferència del nou coneixement al món productiu.

Existeix una polèmica sobre com s'aconsegueix una millora en aquest traspass de coneixement a l'empresa. Tot i que una direccionalitat en matèries aplicades augmenta les possibilitats que hi hagi transferència, molts exemples d'èxit apunten cap a un altre cantó: quan hi ha grups de recerca de primera línia, tot i que no s'hagin buscat inicialment, és molt probable que se'n derivin aplicacions de gran interès econòmic. Cal, això sí, que siguin pols de referència, amb massa

crítica suficient i impacte internacional; la derivació cap a la transferència es produeix llavors de manera natural i amb novetats amb molt més èxit que petits canvis respecte a aplicacions anteriors: amb veritable innovació i aplicació.

Catalunya és avui un referent internacional en la producció de coneixement. És una fita que tot el país hauria de viure amb orgull. Però alhora amb sàvia vigilància i amb ambició: no n'hem de tenir prou. Hi ha molts miralls per a mirar el món i alguns referents són tossudament millors que nosaltres; aquests referents ens han d'esperonar. Hem d'ambicionar tenir universitats públiques que estiguin entre les millors del món, i n'estem lluny, ja que tenir les millors de l'Estat és molt poc en un món global. Hem d'ambicionar un sistema madur de recerca, que no pateixi en el dia a dia si ha fet bé els deures d'excel·lència. Hem d'ambicionar un sistema fluid de transferència cap al món productiu, amb molts camins encara per descobrir. Molts camins per recórrer, tot i que hem avançat molt. Hi tenim molt a guanyar; ens cal, però, ser tossuts a voler més i millor, perquè és un camí obert en el qual volem que el país dipositi molta confiança.

Cal que la universitat assumeixi el seu paper essencial no només en formació, sinó també en recerca. I una recerca de primera línia internacional en tots els camps, d'excel·lència, de frontera. Cal que des de les institucions s'incentivi aquesta visió, incloent-la en el finançament de les universitats.

Cal que les universitats es dotin de més incentius i de més flexibilitat d'actuació, tant docent com de recerca. Cal que responguin als reptes del món. Un punt essencial és el canvi en el model de governança i de govern intern. Cal defugir els interessos de grups interns que massa sovint no vetllen per la universitat i la societat.

El país ha fet passos molt fermes en aconseguir centres de recerca de primer nivell internacional. Ens cal tenir l'ambició que tots els centres de recerca ho siguin i que, cada vegada més, la manera de fer dels centres de recerca s'estengui a les universitats. Els centres de recerca catalans s'han de situar tots en primera línia internacional i han d'establir uns lligams més forts amb les universitats.

Atès que els centres de recerca s'han mostrat com un model d'èxit, cal que s'obri la possibilitat que altres centres, amb altres temàtiques, puguin ser considerats també en el futur com a centres de recerca. El conjunt de centres ha de tenir una certa dinàmica, amb centres nous i altres que es tanquin.

Cal que hi hagi molta més transferència del món acadèmic al món productiu. Per un costat, la recerca d'excel·lència hi porta; per l'altre, cal vetllar perquè hi hagi els mínims entrebancs administratius i les màximes facilitats.

Cal estar amatents a les implicacions socials de la ciència: cuidar les vocacions científiques, permetre als joves entrar als laboratoris, tenir més implicació social i cuidar la difusió de la ciència.

Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur
Seminari d'economia

En el seminari sobre economia es va reflexionar sobre tres aspectes cabdals que necessàriament hauria d'abordar Catalunya en un escenari d'independència: el tributari, el de les estructures financeres i el de les estructures de comerç internacional.

1. Àmbit tributari

És obvi que la creació de l'estructura tributària completa d'un estat i en particular la d'una agència tributària que pugui gestionar la totalitat dels impostos generats en un estat és un procés molt complex que ens obliga a plantejar-nos, almenys, tres qüestions:

- Com volem que treballi?
- Com volem que es relacioni amb els contribuents?
- Quina hauria de ser la transició des de l'actual model d'Agència Estatal de l'Administració Tributària (espanyola; AEAT) cap al de l'agència tributària catalana que gestionés tots els tributs que aquella gestiona avui en dia?

Abans que res, però, unes reflexions prèvies sobre l'actual model de l'AEAT.

65

1.1. Sobre el *gap* fiscal

És un mite que l'AEAT (espanyola) sigui, avui, una de les millors del món (si considerem que la millor agència tributària seria aquella que aconseguís que tothom pagués tots els impostos que li pertoquen). La seva estructura actual li permet exercir control i pressió sobre aquells qui ja estan dintre del sistema, però no li garanteix, en canvi, augmentar la base de recaptació a partir d'aquells qui hi estan fora.

Si bé l'Estat espanyol té avui uns tipus impositius elevats, la veritat és que l'esforç fiscal final (és a dir, el tant per cent de recaptació en relació amb la riquesa i les rendes generades) no és tan elevat si ho comparem amb altres països europeus.

Això és conseqüència de la manca de personal dedicat al control tributari. Així, tan sols el 19 % dels 27.000 funcionaris que treballen a l'AEAT es dediquen al control tributari, mentre que als països de l'OCDE el percentatge mitjà de funcionaris dedicats a aquestes tasques supera el 30 %.

1.2. Sobre la seguretat jurídica

Dintre de les mancances de l'AEAT també destaca la seva falta de contribució a dotar de seguretat jurídica el sistema tributari, la qual cosa no facilita o fins i tot

dificulta la inversió dels estrangers a l'Estat espanyol i, en un moment en què l'economia espanyola i catalana miren al món, pot arribar a fomentar fins i tot que les inversions dels locals no es materialitzin al propi Estat, sinó a països en els quals aquesta seguretat sí que existeixi.

La lentitud en la resolució de consultes vinculants, la manca d'estabilitat en la interpretació de la normativa tributària per part de la mateixa agència i fins i tot la sensació de la manca de vinculació de la mateixa Administració respecte a les respostes a consultes realitzades per ella mateixa no només no incentiven la inversió en aquest Estat, sinó que, fins i tot, poden arribar a desincentivar-la.

Aquestes reflexions prèvies ens porten a pensar que, davant el repte de crear una nova agència tributària i contràriament al que algú pogués pensar, el model que s'hauria de prendre no hauria de ser pas el de l'AEAT.

1.3. Com voldríem, doncs, que fos el nou model d'agència tributària catalana?

L'agència tributària catalana hauria d'impulsar el compliment voluntari de les obligacions tributàries. En l'Estat actual, això es veu complicat per la manca de confiança de la població en les institucions públiques. Dedicar més recursos al control tributari perquè sigui més efectiu podria eradicar del sistema aquesta sensació d'impunitat que ara hi plana. Ajudaria, doncs, saber que el controlador et tractarà amb justícia i amb seguretat jurídica, però que, si has defraudat, t'examparà.

A més, el sistema de gestió dels tributs hauria de ser simple. Molt més que el d'ara, en què la fiscalitat indirecta (no la referida als impostos indirectes, sinó la referida al cost de les obligacions per tal de poder complir les obligacions tributàries existents) és molt elevada.

1.4. Com voldríem que, en aquest nou model, l'agència tributària catalana es relacionés amb els contribuents?

Els contribuents no haurien de ser vistos com uns defraudadors, sinó com uns clients de l'agència, la qual està al seu servei per tal que puguin complir amb la màxima eficiència i seguretat jurídica les seves obligacions tributàries. Ajudaria a poder assolir aquest objectiu la publicació de pràctiques prohibides i conductes recomanades tal com es fa, per exemple, en la cultura anglosaxona.

En definitiva, enfocar el model actual de separació i, fins i tot en alguns casos, d'enfrontament entre agència i contribuent cap a un model de «co-operative compliance». A Austràlia, per exemple, a totes aquelles empreses que facturen més de nou milions d'euros se'ls ofereix un programa de transparència a canvi de certesa. L'empresa esdevé molt més transparent per a l'Administració a canvi

que aquesta li solucioni problemes immediatament en comptes d'enviar-li un inspector a casa al cap de dos anys.

En un model d'aquest tipus, els agents que hi intervenen (és a dir, funcionaris, subjectes passius, contribuents...) hauran de poder participar intensament en la seva definició (per exemple, estaria bé que aquells qui han de presentar les autoliquidacions, declaracions, etc., poguessin participar en la definició sobre com hauran de complir-se aquestes obligacions).

Això, en el model actual, es veu més que impossible perquè aquesta cultura és totalment aliena a la que avui tenen els cossos de l'Administració tributària de l'Estat. Seure i pactar amb el contribuent que, si facilita tota la informació a l'agència, aquesta mai l'inspeccionarà va contra tot el que s'ha fet fins ara.

1.5. Com es veu la transició entre models?

La transició serà complicada, i molt més si no hi col·labora l'Estat espanyol.

Ens trobem davant la dicotomia d'incorporar al nou sistema uns cinc mil funcionaris que vénen del sistema anterior i, per tant, amb la cultura del sistema anterior, amb les dificultats que això suposa, o construir un sistema des de zero en molt poc temps. En aquest cas, d'on trauríem els funcionaris necessaris per a fer tota la feina? A través d'un sistema d'oposicions com fins ara? Mitjançant la incorporació temporal de professionals amb experiència de l'àmbit privat?

67

Ser conscients de la realitat que tenim pot ajudar-nos a fer més efectiva i ràpida la transició. Si la proporció de funcionaris respecte a contribuents que trobem a l'Estat espanyol és inferior a la de la resta d'estats de la Unió Europea és perquè el model de gestió del sistema fiscal espanyol no es basa pas en la liquidació (i, per tant, en una participació activa dels funcionaris en la determinació de les quantitats a pagar), sinó en l'autoliquidació (que traspasa les obligacions d'emplenament dels impresos als contribuents i, per tant, els obliga a realitzar aquesta feina). Però això no vol dir que, a partir d'aquell moment, els subjectes passius passin a assumir les obligacions que en altres llocs porten a terme funcionaris tributaris, sinó que, en la majoria dels casos, procedeixen a contractar assessors fiscals, gestors, etc., intermediaris fiscals en definitiva, per tal que els ajudin en la perfecció d'aquestes obligacions. Reconèixer, doncs, aquests intermediaris com a part del sistema tributari i potenciar les relacions amb aquest sector que, en definitiva, avui ja disposa d'un coneixement que, en altres casos, estaria en mans de l'Administració tributària pot ajudar a accelerar el procés de transició entre sistemes tributaris.

També hauria de plantejar-se si ha de continuar la jurisdicció economico-administrativa. Sovint pot ser un magnífic instrument per a aquells qui volen alentir l'actuació de l'Administració i, en canvi, pot ser un tràmit que només fa que alentir el procés d'aquell qui, sabedor que té raó, vol accedir ràpidament a la via jurisdiccional.

En qualsevol cas, i davant la complexitat del procés, si es va cap a un escenari de transició no pactada, el més recomanable seria que els primers dos anys el model d'agència tributària catalana fos al més similar possible al que avui té l'Estat espanyol. Ara bé, la transició tampoc no pot percebre's com a lenta per la societat. Si la percepció és aquesta i ja de bon principi no es comencen a veure canvis, el més probable és que la gent perdi la il·lusió.

La feina de definir i executar un nou model de sistema tributari serà, en qualsevol cas, ingent. Caldrà construir un cens de tots els contribuents, un mapa d'obligacions tributàries i una base de dades amb les autoliquidacions presentades fins aleshores. En definitiva, en un primer moment, caldrà aconseguir tanta informació com es pugui de la que actualment té l'AEAT. Es planteja fins i tot que, en una primera fase i abans que Catalunya pogués esdevenir un estat independent, podria fomentar-se entre els contribuents que aportessin per duplicat aquesta informació, a l'Estat i al Govern de Catalunya. D'aquesta manera s'assoliria aquest objectiu sense generar greus problemes als contribuents.

I amb aquesta voluntat de generar els mínims problemes als contribuents es planteja la possibilitat de mantenir un escenari de legalitats superposades fins i tot un cop el procés ja s'hagi iniciat. I si el primer dia no pogués disposar-se de tota la informació o dels mecanismes per a poder gestionar-la, podria fins i tot optar-se per potenciar, en primera instància, la recaptació. Que siguin els contribuents els qui procedeixin a ingressar en primer lloc i, després, quan el sistema ja estigui capacitat per a absorbir tota la informació, ja es posaran al dia en la presentació d'autoliquidacions.

Caldrà potenciar la col·laboració amb l'Administració tributària territorial, així com amb les oficines de gestió tributària que avui en dia ja existeixen (les de les diputacions...).

Caldrà negociar o renegociar tots els convenis per evitar la doble imposició i dissenyar un sistema fiscal competitiu en l'escena internacional i que permeti atraure inversió estrangera.

I caldrà resoldre el tractament que es dóna a operacions creuades entre Catalunya i Espanya. Resoldre, per exemple, què passarà amb l'IVA cobrat a Catalunya per empreses domiciliades a Espanya o amb les retencions que empreses espanyoles han practicat a contribuents residents a Catalunya.

2. Àmbit financer

2.1. Estructures financeres

Quines són les estructures financeres que avui en dia té tot país normal de la Unió Europea? És a dir, aquelles estructures que vetllen pel funcionament dels mercats financers, els regulen i els supervisen?

- Supervisió bancària (el que avui fa a l'Estat espanyol el Banc d'Espanya).
- Regulació i supervisió del mercat de valors i de les empreses d'inversió (el que avui fa a l'Estat espanyol la Comissió Nacional del Mercat de Valors).
- Assegurances i fons d'inversió (el que avui fa a l'Estat espanyol la Direcció General d'Assegurances i Fons de Pensions).

A Europa, a més, tenim:

- La Junta Europea de Risc Sistèmic.
- El Sistema Europeu de Supervisors Financers (autoritat bancària europea, de valors i mercats i d'assegurances).

Per tant, és necessari que Catalunya creï aquestes tres agències o institucions (la de supervisió bancària, la de regulació i supervisió del mercat de valors i de les empreses d'inversió, i la d'assegurances) i que ho faci al més aviat possible, amb la finalitat de formar persones, tant per pilotar el procés de transició com per gestionar aquestes estructures un cop finalitzi.

2.2. Política monetària

69

En matèria de política monetària, l'escenari és més complex. No es tracta tan sols de crear les institucions, sinó de prendre una decisió molt important: quin és l'arranjament monetari que decidim per nosaltres mateixos?

A mig termini tan sols hi ha tres possibilitats:

- Tenir una moneda i una política monetària pròpies en els termes en què avui les tenen països com Suècia o el Regne Unit. Aquesta opció obre un ventall immens de possibilitats.
- Ser membre de l'Eurosistema, és a dir, que el banc central de Catalunya formi part d'aquest sistema.
- Optar per l'euro com a moneda oficial sense ser membre de l'Eurosistema, en els termes en què avui estan països com Mònaco, Andorra, Kosovo o Montenegro.

2.2.1. Quins avantatges i quins inconvenients hi hauria en cadascuna d'aquestes tres possibilitats?

Com a escenari a llarg termini, la tercera opció hauria de descartar-se. No hi ha cap país del nivell de desenvolupament de Catalunya que estigui en aquest model, ja que, essent-hi, es renuncia, entre d'altres, a ser prestador de darrera instància.

El primer dels models podria portar a una eventual depreciació d'aquesta nova moneda. Si bé això no seria necessàriament dolent, el fet és que l'anticipació d'aquesta depreciació podria portar a avançar una sortida de diners que col·lapsés el sistema. Les mesures de control de sortides de capital, però, no podrien ser d'aplicació fins que no hi hagués un nou estat.

Pel que fa al segon model, cal tenir en compte que per a ser membre de l'Eurosistema cal ser-ne de la Unió Europea. Andorra, per exemple, no ho és. Això significa que el seu banc central no té representació als òrgans de govern de la UE. Ara bé, si més no al principi, això, en aquests moments, tampoc no suposa un problema especialment greu en tant que, si bé avui l'Estat espanyol sí que forma part d'aquests òrgans, la seva participació en aquestes institucions de manera activa és pràcticament inexistent.

Si Catalunya no sortís mai de la Unió Europea no hi hauria cap problema. Es produiria una continuïtat absoluta en tots els aspectes i l'única diferència seria que ara seria el banc de Catalunya qui participaria directament en el sistema europeu.

Si Catalunya surt de la UE de forma transitòria sortirà també, durant aquell temps, de l'Eurosistema. Durant la transició, el camí no seria la creació d'un sistema monetari propi, sinó l'adopció de la tercera via: optar per l'euro com a moneda oficial sense ser membre de l'Eurosistema..., i en els moments previs a l'inici de la transició no dir gaire res més, a fi d'evitar que la gent, per por, retirés els diners de Catalunya.

2.2.2. Com afectaria a la política monetària el fet que la transició es fes de comú acord o havent-hi un enfrontament?

Si la transició es pacta, podria fer-se un acord monetari (com el que té Mònaco) que pràcticament suposaria la continuïtat respecte al que tenim ara, amb la particularitat que Catalunya no seria membre de les institucions europees.

Si, en canvi, la transició es fa en un context d'enfrontament, això podria generar un problema d'accés a la liquiditat per part dels bancs (amb independència d'on fos la seva seu). Amb les regles actuals, els bancs catalans podrien tenir accés a la liquiditat a través de qualsevol filial que poguessin tenir a la zona euro. Ara bé, el col·lateral que podrien utilitzar per tal d'obtenir-la només podria ser l'emès a la zona euro, però aquest problema podria incentivar aquests bancs a la compra d'actius emesos a la zona euro abans que actius catalans, perquè aquests no li podrien servir com a col·lateral per a demanar aquesta liquiditat.

Ara bé, aquest problema podria ser a la vegada un element incentivador per tal que la transició es fes de manera negociada. Així, si bé els actius catalans no servirien de col·lateral als bancs catalans per tal d'obtenir liquiditat, aquests actius tampoc no serien útils per a aquesta finalitat als bancs espanyols (inclòs el Banc

d'Espanya). Per tant, que Catalunya estigui fora de la zona euro podria ser altament perjudicial, també, per a les institucions de l'Estat espanyol.

Sigui com sigui, i mentre no arriba el moment de la transició, es recomana que el missatge sigui que Catalunya estarà sempre dintre de l'euro i que serà molt escrupolosa a l'hora de complir els compromisos adquirits fins ara tant amb l'Estat espanyol com amb les institucions estrangeres.

2.2.3. Quina relació hi ha entre l'assumpció de deutes de l'Estat espanyol amb Europa per part de Catalunya i la continuïtat a la Unió Europea?

Partint d'un escenari en què Catalunya vol complir els seus compromisos, ja serà llavors la Unió Europea que, donant-nos la condició d'estat continuador (continua tenint els mateixos drets i deures que tenia fins ara) o d'estat successor (no té els mateixos drets que tenia fins ara i, per tant, tampoc no assumeix obligacions), ens acabarà determinant fins a quin punt Catalunya assumeix el deute de l'Estat espanyol enfront de la Unió Europea.

La dicotomia entre estat continuador i estat successor, doncs, no és banal. El fet que la Unió Europea (i molts bancs europeus) pugui veure que l'Estat espanyol no serà capaç de retornar sol (sense Catalunya) el deute amb el qual s'ha compromès fins a aquest moment pot forçar que aquest es vegi obligat a proposar de compartir-lo amb Catalunya. Essent així i assumint, per tant, aquesta obligació, Catalunya passaria a obtenir també els drets inherents, que comporten, entre d'altres, el seu manteniment dintre de la Unió Europea.

No seria, doncs, necessari precipitar-se pel que fa a aquest punt i, per tant, en relació amb aquesta qüestió, potser la millor estratègia seria esperar a veure què hi diu Europa i a quina de les dues opcions prefereix que ens enquadrem.

71

3. *Comerç internacional: política exterior d'una Catalunya independent*

3.1. *Primeres qüestions a atendre en cas que Catalunya esdevingués un estat independent*

Als efectes de generar el mínim trasbals als agents econòmics locals i estrangers i de facilitar la continuïtat normal de les relacions econòmiques internacionals tant de locals que vulguin invertir a l'estranger com d'estrangers que vulguin invertir a Catalunya, en relació amb el comerç exterior, caldrà abordar qüestions com:

- L'adaptació dels procediments i els serveis administratius (sovint harmonitzats a escala de la Unió Europea) al nou escenari.

- La creació del servei de duanes, amb l'establiment de noves duanes amb fronteres que fins a aquell moment hauran estat interiors i la creació de punts de control fronterers (serveis paraduaners).
- La participació en organismes de control de qualitat d'importacions i exportacions.
- L'acceptació de la normativa europea pel que fa al comerç internacional.

3.2. Representació als organismes exteriors

Resoltes les qüestions a les quals es referia el punt anterior, caldria abordar la participació en organismes exteriors localitzats a Brussel·les o a Ginebra (Organització Mundial del Comerç, OMC) i crear i/o potenciar els mecanismes necessaris per a mantenir i promoure les relacions comercials internacionals de Catalunya, com la xarxa d'oficines comercials a l'exterior o les oficines per a la promoció de la internacionalització (ACCIÓ).

3.3. Què pot passar en matèria de comerç internacional durant el període de transició?

72

En cas de transició no negociada que ens aboqui a una expulsió inicial de la Unió Europea, hauríem de preveure com a pitjor escenari l'aplicació de l'aranzel exterior comú a les transaccions catalanes.

En un escenari de conflicte, cal tenir en compte també que l'adhesió a força tractats internacionals de comerç en els quals participa la UE no requereix la unanimitat de tots els estats que en formen part.

Així, existeixen:

- L'Espai Econòmic Europeu (en el qual, a més de la UE, participen països que no en són membres, com per exemple Islàndia i Liechtenstein).
- L'EFTA (Associació Europea de Lliure Comerç).
- Acords especials, com els que la Unió Europea té amb Suïssa.
- La Unió Duanera entre la UE, Andorra, San Marino, Mònaco i Turquia, països entre els quals, a més d'haver-hi lliure comerç, hi ha també un aranzel comú.

Existeix, també, sense necessitat que tots els estats de la UE per unanimitat ho acceptin, la possibilitat de signar un acord de lliure comerç amb la UE. Ara per ara, vint-i-dos països, alguns dels quals no són membres de la comunitat internacional (com per exemple Palestina), o altres que tenen un nivell de comerç amb la Unió Europea fins i tot inferior que el que aquesta tindria amb Catalunya (el cas d'Hondures), tenen signat amb la UE un tractat de lliure comerç.

Ara bé, posats a establir prioritats d'acords amb la Unió Europea, sempre seria millor una unió duanera que un tractat de lliure comerç pel simple fet que, en un escenari d'unió duanera, ens estalviariem de tenir duanes amb la UE.

I no tot acaba amb la Unió Europea. Existeix també la possibilitat d'esdevenir membre de l'Organització Mundial del Comerç, en què els vots favorables per a admetre un nou membre han de ser tan sols de dos terços dels membres actuals. Tinguem en compte que actualment formen part de l'OMC no només pràcticament tots els països de l'ONU, sinó que també en són membres territoris (no països de l'ONU) com Hong Kong o Macau. Essent, doncs, aquest escenari i essent també aquestes les condicions, és probable que Catalunya pogués formar part, en darrer terme, com a mínim i fàcilment, de l'OMC.

Ara bé, tampoc no cal donar-se pressa per accedir a l'OMC, ja que activar aquest procediment en primer lloc podria portar alguns inconvenients per a futurs acords amb altres institucions o futures adhesions a altres acords. Així, quan un estat és membre de l'OMC, no pot tancar acords amb estats individuals (o amb la mateixa UE) que deixin en pitjor situació la resta de membres de l'OMC que no els subscriguin, excepte que aquests acords estiguin tancats prèviament a la incorporació d'aquest estat a l'OMC. Avançar-nos en aquesta incorporació suposaria, llavors, haver de posar els mateixos aranzels a les operacions comercials amb la Xina que els que podrien posar-se, per exemple, amb França. Ser membre de l'OMC, *a priori*, pot ser útil a Catalunya si la resta d'estats volen imposar-li uns aranzels astronòmics. Si aquest no ha de ser el cas, no precipitar-se en la incorporació a l'OMC pot ser important.

Un cop més, la prudència i esperar que la UE mogui fitxa pot ser també una solució. Ningú dels presents imagina que vehicles que surtin de Catalunya cap a França hagin de pagar aranzels.

73

3.4. La titularitat de les infraestructures de l'Estat espanyol a Catalunya en un escenari d'independència

D'acord amb la Convenció de Viena sobre la successió, la infraestructura pública que hi ha a l'estat que s'independitza es queda en aquest territori. Pel que fa als béns mobles, els que s'utilitzen en aquest territori s'hi queden. És a dir, que en el cas del ferrocarril, per exemple, quedarien com a titularitat de Catalunya no només les vies del ferrocarril, sinó també tots aquells trens que s'utilitzen a Catalunya en aquesta infraestructura.

La resposta a aquesta qüestió pel que fa a Catalunya i en relació amb els béns públics seria que Catalunya renunciés a la part d'inversió pública que té dintre de l'Estat a canvi de rebre la que l'Estat té a Catalunya.

Qüestions d'estat: Reflexions per al país del futur
Seminari de societat i política

Introducció

La Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006 va representar un punt d'inflexió en la història del catalanisme polític i, especialment, en l'etapa actual, que s'inicia amb la Constitució espanyola de 1978 i l'Estatut d'autonomia de 1979, fruit de la transició a la democràcia (i de les seves peculiaritats).

Es va tractar d'un punt d'inflexió del catalanisme polític, perquè en les diferents etapes el catalanisme sempre ha intentat transformar l'Estat espanyol perquè esdevingués un estat en què es respectessin les diferents llengües, les diferents cultures i les diferents identitats nacionals que hi existeixen i que hi (mal)conviuen. Dins dels diferents models d'estat al món, en proporcions diferents, el federalisme o l'Estat autonòmic no han estat els models únics, però sí els majoritaris.

La Constitució espanyola de 1978 i l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, com a texts fonamentals, són fruit d'una transició a la democràcia que es va fonamentar en el consens de diferents actors que tenien posicions diferents, els uns, i contradictòries, els altres. Aquesta voluntat de consens va comportar una ambigüïtat en el text constitucional, que permetia diferents lectures (i en què el joc de majories i minories parlamentàries en el Congrés dels Diputats permetia una lectura més generosa, o menys, respecte a les posicions més autonomistes, més defensores dels interessos de les nacions minoritàries).

Aquesta ambigüïtat s'acaba amb l'esmentada Sentència 31/2010, en la qual es diu de manera clara i contundent que Espanya no vol ser un Estat plurinacional. S'acaben les ambigüïtats constitucionals. L'Estat espanyol és vist per bona part dels ciutadans de Catalunya com un Estat que renuncia a ser l'Estat dels ciutadans de Catalunya.

Com a conseqüència d'aquest fet, es dona per esgotada la via autonòmica i el catalanisme inicia un camí que sempre havia estat present dins del catalanisme, però que sempre havia estat minoritari: el d'un procés que, de manera pacífica i democràtica (seguint el camí començat per altres nacions sense estat) intenti aconseguir un estat propi per a Catalunya.

Tres crisis

Aquesta crisi de les relacions Catalunya-Espanya s'afegeix a dues altres crisis: la forta crisi econòmica, d'abast internacional (que comporta greus conseqüències socials i que representa una amenaça per a l'estat del benestar), i la crisi de confiança entre ciutadans i polítics (l'anomenada «desafecció política»). Aquestes dues altres crisis, com sabem, no són exclusives de casa nostra, tot i que hi tenen peculiaritats pròpies.

És en aquesta darrera crisi que s'ha centrat l'atenció del present àmbit, «Societat i política».

Necessitat de la política

Entenem la política com una activitat necessària per a viure en comunitat; una activitat per a resoldre els problemes dels ciutadans i que té com a missió millorar-ne les condicions de vida. La política és entesa també com un instrument per a evitar els abusos dels qui tenen més poder. Però el poder polític conviu, coexisteix, amb una sèrie d'altres poders que el limiten i el condicionen.

A escala occidental, canvis en l'escenari públic que repercuteixen en el poder polític i el limiten

En les darreres èpoques hem viscut una sèrie de fets que han tingut conseqüències en les relacions entre societat i política.

A partir de la dècada dels anys vuitanta del segle xx, neix una ofensiva ideològica, fruit del neoliberalisme econòmic, basada en la idea de l'«home econòmic». L'individu i l'estat són els dos únics actors; la societat no existeix. Són dos actors, però un d'ells, l'estat, és vist com un problema; un actor que passa a ser altament desprestigiat. L'individu, aïllat, és el centre de l'acció privada i pública. I d'aquí neix la creença que els comportaments humans es guien, fonamentalment, per la seva dimensió econòmica: un corrent ideològic que aposta per la desregularització i per la privatització i transferència cap al sector privat de serveis públics, com la sanitat, l'educació, la seguretat...

A aquest corrent de pensament que arriba amb força a arreu d'Occident a finals del segle xx, cal afegir-hi els canvis tecnològics viscuts en els darrers anys. Canvis que han generat nous comportaments en les formes de vida dels ciutadans. La democràcia continua anant a un ritme que ha esdevingut força lent respecte als nous ritmes imposats per les noves tecnologies. Si els mecanismes institucionals de control polític ja eren lents respecte als mitjans de comunicació tradicionals (premsa escrita), amb les noves tecnologies, que retransmeten en directe els esdeveniments polítics i en les quals qualsevol persona pot ser emissor de missatges amb transcendència pública, encara ho són més.

Així mateix, una altra novetat ha estat el fet que el capitalisme industrial (que estava arrelat als territoris) ha donat pas a un capitalisme financer. I mentre que el poder polític continua sent local, el poder financer és global. Mentre que la política continua fent-se, bàsicament, a nivell estatal, el poder financer actua a nivell global. En un escenari internacional, veiem com el poder polític esdevé un poder limitat i condicionat pel poder financer. I, molt sovint, el poder polític s'ha mostrat impotent enfront del poder financer.

Cal afegir a aquest panorama les conseqüències que ha comportat la greu crisi econòmica: conseqüències socials, fruit de les amenaces que representa per a la continuïtat de l'estat del benestar i la minva en la qualitat dels serveis públics que, juntament amb la precarietat dels llocs de treball, són font de preocupants

desigualtats socials. Els canvis laborals repercuteixen en les formes d'organització familiars (famílies tradicionals respecte a famílies «amb data de caducitat»), i també s'han produït canvis antropològics (l'acceleració del temps que els canvis tecnològics han comportat té conseqüències en les relacions entre les persones).

Tots aquests canvis repercuteixen en el poder polític i el limiten i el redueixen.

A tots aquests canvis d'escenaris, cal afegir-hi, naturalment, una sèrie de males pràctiques per part de determinats actors polítics (favoritismes, nepotismes, corrupteles, corrupcions...) que han malmès la necessària confiança dels ciutadans respecte a la política.

Crisi del sistema polític espanyol

Aterrant a l'escenari polític de l'Estat espanyol, el sistema polític que va néixer de la transició espanyola, i que es concreta en la Constitució de 1978, ha entrat en plena crisi. Pràcticament totes les institucions de l'Estat estan afectades per casos que alteren la qualitat de la democràcia. Des del seu naixement, l'actual sistema polític espanyol viu els moments de més feblesa democràtica: crisi institucional, desprestigi dels principals actors polítics i crisi d'eficàcia governamental (empitjorament de les condicions de vida dels ciutadans, elevadíssimes taxes d'atur, empobriment de la classe mitjana...).

79

Dins d'aquest marc, cal destacar una manca de resposta per part del Govern espanyol, del conjunt de poders de l'Estat espanyol i dels dos grans partits davant de la demanda majoritària del Parlament de Catalunya de poder exercir el dret a l'autodeterminació perquè els ciutadans de Catalunya puguin decidir lliurement i pacíficament el futur polític del país.

Qüestions d'estat: de l'Estat autonòmic... a l'estat propi.

Una oportunitat per a aconseguir una democràcia de més qualitat

Davant del final de trajecte de l'Estat de les autonomies que representa l'esmentada Sentència 31/2010, i tenint en compte que cap dels objectius proposats en l'Estatut d'autonomia de 2006 no ha estat reconegut (reconeixement nacional de Catalunya, augmentar i blindar el poder de la Generalitat de Catalunya i aconseguir un sistema de finançament adequat a les necessitats bàsiques de la ciutadania de Catalunya), el Parlament de Catalunya inicia un procés per a aconseguir un estat propi i, d'aquesta manera, passa de la defensa del principi del dret a l'autodeterminació (proclamat diferents vegades pel Parlament de Catalunya en l'etapa actual) a la voluntat d'exercir-lo.

La possibilitat d'aconseguir un estat propi és una oportunitat per a repensar el funcionament del nostre sistema polític, amb la voluntat de millorar el rendiment de les seves institucions (en quotes de legitimitat i d'eficàcia). L'estat propi no és la fórmula màgica per a tots els problemes de la nostra societat, però sí que ens pot permetre un sistema polític adequat a les necessitats del segle XXI, un sistema que posi el ciutadà com a centre de l'acció política i no com a simple espectador al qual es demana molta participació un sol dia cada quatre anys.

Propostes per a millorar el funcionament de l'acció política

El funcionament del sistema polític democràtic d'un país es fonamenta bàsicament en tres principis polítics: la participació política, la representació política i l'eficàcia governamental.

Participació política

La participació política és una activitat essencial de l'acció política. I un nivell alt de participació és una mostra de la bona salut democràtica d'un sistema polític. A casa nostra, malauradament, hi ha hagut un nivell de participació electoral poc elevat en les darreres conteses electorals. En les eleccions al Parlament de Catalunya s'han constatat uns nivells de participació més baixos que en les eleccions al Parlament espanyol. És l'anomenada «abstenció diferencial», formada per persones que han considerat les legislatives catalanes de segon ordre, menys importants que les eleccions legislatives espanyoles. Aquesta participació més baixa tradicionalment s'ha constatat en els perfils amb menys nivell d'estudis acadèmics, amb uns nivells econòmics i socials baixos, i amb els perfils de persones nascudes fora de Catalunya, amb un ús limitat de la llengua catalana...

Cal destacar, però, que dins aquesta tendència generalitzada al llarg dels darrers trenta anys, les eleccions del 25 de novembre de 2012 van generar el nivell de participació més elevat del conjunt de deu convocatòries electorals. El procés cap a l'estat propi ha comportat una politització més intensa, que es tradueix en una participació més alta.

Sense qüestionar els mecanismes propis de la democràcia representativa, sí que es va convenir d'augmentar el màxim de mecanismes de democràcia directa: els mecanismes deliberatius, les iniciatives legislatives populars, les consultes ciutadanes i els referèndums, noves formes de votar com el vot electrònic... Són mecanismes que es practiquen en altres sistemes polítics que confien en formes de participació directa que complementen el vot cada quatre anys per a elegir els representants dels ciutadans a les institucions.

Representació política

L'actual «desafecció política» és conseqüència també d'una representació política de baixa qualitat: un distanciament entre ciutadans i representants parlamentaris, un sistema d'elecció dels representants polítics amb unes candidatures amb llistes tancades i bloquejades (que dóna molt poca llibertat d'elecció als ciutadans en el moment de l'elecció i que no facilita el necessari rendiment de comptes per part dels parlamentaris), una devaluació del Parlament com a institució política...

El fet (lamentable) que el Parlament de Catalunya no hagi legislat una llei electoral pròpia representa una gran oportunitat perquè el nostre país disposi d'una llei electoral que tingui com a objectiu principal millorar la qualitat de la representació parlamentària; una llei adaptada a les necessitats actuals de la societat catalana.

Eficàcia governamental

Un augment de l'eficàcia del govern és un dels elements fonamentals per al bon funcionament d'un sistema polític. Més enllà d'una visió procedimental de la democràcia, un dels principals objectius de la política és donar resposta a les demandes dels ciutadans, resoldre els seus problemes...; en definitiva, millorar les condicions de vida de la ciutadania. I per a aconseguir aquests objectius també cal una Administració pública que es fonamenti més en els principis d'eficàcia i d'eficiència i que hagi de rendir comptes dels seus resultats. Una Administració pública més orientada a aconseguir bons resultats de les seves funcions i no tant a preservar els privilegis dels seus membres.

En els paràmetres europeus, es tracta de prendre unes mesures que permetin mantenir els objectius fonamentals de l'estat del benestar: assegurar un mínim vital per a tots els ciutadans, garantir una igualtat d'accés als serveis públics bàsics (ensenyament, sanitat...) deslligant-los del nivell d'ingressos econòmics, garantir que els serveis públics siguin de qualitat...

És a dir, buscar un equilibri entre el creixement econòmic i un repartiment més just de la riquesa, que permeti una cohesió social i que redueixi les creixents desigualtats socials, perquè entenem que l'estat del benestar ha representat l'avenç més significatiu en matèria de justícia social de la història de la humanitat. Per aquest motiu, i tenint en compte els condicionants produïts per la forta crisi econòmica, s'imposa la necessitat de repensar l'estat del benestar per tal que els seus objectius buscats continuïn sent vigents.

Articles publicats a *El Punt Avui*

Article publicat a *El Punt Avui*
6 d'octubre de 2013

EL PLURLINGÜISME EQUITATIU EN UNA CATALUNYA SOBIRANA

Isidor Marí

Les idees que avança aquest article hauran estat debatudes el 2 d'octubre, i per tant readaptades, en el primer dels seminaris «Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur», que han promogut l'Institut d'Estudis Catalans i Òmnium Cultural. Tanmateix, en espera de la síntesi definitiva d'aquest primer debat sobre les qüestions lingüístiques, els lectors ja comparteixen les consideracions que en redactar aquest text podem preveure que s'hi tractaran, perquè de fet sorgeixen de les inquietuds que ja són objecte de comentari, i a vegades de polèmica, en el debat públic sobre el futur de Catalunya.

Les qüestions lingüístiques, indestriables del conjunt de qüestions socials

Som conscients que els debats sobre el futur ordenament lingüístic d'una Catalunya plenament sobirana estan estretament lligats als temes culturals, educatius, socioeconòmics, jurídics i polítics que es tracten en el conjunt dels seminaris del cicle «Qüestions d'estat». Només al final d'aquests debats podrem integrar transversalment les qüestions lingüístiques amb totes les altres expectatives de futur. El futur model lingüístic és indestriable del model de societat que volem construir, i que ja hem començat a construir.

En el camí cap a la plena sobirania, la societat catalana ha de consolidar un ampli consens social sobre la gestió equitativa de la diversitat en general, dins de la qual s'inscriuen el pluralisme cultural i el plurilingüisme en concret. Amb una població tan diversa com l'actual, aquest és un element decisiu, si es vol promoure una identificació clarament majoritària amb un projecte col·lectiu que avanci en la construcció d'una sobirania inclusiva i atractiva per al màxim nombre de ciutadans.

En aquest sentit, el plurilingüisme equitatiu reclama un doble compromís públic: d'una banda, amb la correcció de les desigualtats, i de l'altra, amb l'acomodació de les diferències, dos objectius inseparables. En un context de crisi, si les desigualtats se sobreposen a les diferències culturals o lingüístiques creix el risc de fractura i conflicte social.

És important tenir això en compte d'entrada, perquè la gestió equitativa del plurilingüisme no es pot desvincular d'aquestes qüestions socials, ni tampoc del concepte de *ciutadania política* que es configuri en una Catalunya sobirana:

la nova ciutadania catalana haurà de ser pluralista i compatible amb altres ciutadanes, sense exigir de tothom la identificació nacional amb la catalanitat, ni l'adopció del català com a llengua personal en substitució de les altres llengües d'origen. Cal respectar la llibertat i la gradualitat d'aquests processos d'identificació i la compatibilitat de sentits de pertinença diversos.

Principis universalistes

Partint d'aquests criteris, podem considerar quin és el lloc que correspondria al català i a cadascuna de les llengües presents en la nostra societat —i també el paper de les llengües que semblen més adequades per a les relacions amb el nostre entorn. I convé fer-ho partint de principis universalistes, com els que exposava la Declaració Universal dels Drets Lingüístics (Barcelona, 1996): no com la defensa d'un particularisme, sinó com a aplicació en la nostra societat d'un ordenament equitatiu vàlid per a totes les llengües del món.

Ara bé, el fet que a Catalunya s'hi parlin avui prop de tres-centes llengües no implica que totes hagin de tenir la mateixa consideració, com es desprendria de l'absurda afirmació que fan alguns del caràcter purament individual dels drets lingüístics: com deia la Declaració Universal dels Drets Lingüístics, cada llengua es configura en el marc d'una comunitat i és com a producció social col·lectiva que es fa disponible per a l'ús individual. Per tant, cal combinar dos principis —col·lectiu i personal— que són bàsics en tot ordenament lingüístic equitatiu:

a) En cada societat, les llengües constitutives, anomenades *territorials* o *nacionals* (patrimonials, històriques, fundacionals, hereditàries...) —que a Catalunya són el català i l'occità aranès en el seu àmbit—,¹ tenen dret a un compromís màxim i inequívoc de les institucions i de tota la societat amb la consecució d'un futur de plenitud —perquè s'han desenvolupat en aquest entorn natural i social i en cap altre lloc del món no poden aspirar al mateix reconeixement. D'altra banda, Catalunya no pot oblidar tampoc que comparteix el català i l'occità amb altres territoris.

b) Complementàriament, totes les llengües (i totes les capacitats culturals) presents en la societat han de ser assumides i valorades com un capital humà i un recurs social potent, tant per a la convivència interna com per a les relacions interculturals o econòmiques a escala internacional. Les polítiques australianes de diversitat cultural (*productive diversity*) en aquest sentit són un bon referent. Naturalment, una llengua de tan àmplia i llarga implantació social com és el castellà mereix una consideració específica. I en altres funcions, també cal potenciar algunes llengües de relació internacional —l'anglès, com a llengua franca més estesa, o el francès, com a llengua dels principals mercats exteriors actuals de Catalunya.

1. I en un sentit semblant, també la llengua de signes catalana (LSC) per als seus usuaris.

El futur ordenament constitucional de les llengües

Així, doncs, un futur ordenament constitucional segurament haurà d'establir explícitament que el català i l'occità aranès (ara anomenades llengües *pròpies*) són les llengües *nacionals* —territorials, constitutives— i assignar un rol específic similar a la LSC. Com dèiem, el compromís de les institucions públiques amb la plena projecció i ús social d'aquestes llengües ha de ser inequívoc. El seu ús en les relacions amb els òrgans generals del nou estat (legislatius, executius o judicials) ha d'estar plenament garantit. I el català ha de ser compartit per tothom com a llengua comuna en tots els usos públics —com també l'aranès a l'Aran.

A part d'aquesta consideració de les llengües nacionals o territorials, és lògic que entre les altres llengües el castellà tingui un reconeixement de primer nivell, però de naturalesa personal: cal garantir als ciutadans que el parlen una plena disponibilitat lingüística en les relacions amb els organismes, els serveis públics i l'atenció als clients en tota mena d'establiments. En aquest punt, Catalunya ha de ser més inclusiva amb el castellà que l'Estat espanyol amb el català en els territoris on es parla —sense deixar de reclamar un tracte de reciprocitat en els territoris catalanoparlants d'Espanya, és clar.

S'ha produït darrerament un debat intens —potser massa polaritzat i polèmic— entorn de l'oficialitat de les llengües, centrat en la disjuntiva de si era necessària o innecessària l'oficialitat o la cooficialitat del castellà. Sigui quina sigui la decisió que finalment s'adopti, cal tenir en compte les implicacions que comporta cadascuna de les opcions: si un reconeixement insatisfactori del castellà pot dificultar la identificació d'una part de la societat amb el procés sobiranista, l'absència de primàcia i de suport suficient a les llengües nacionals pot consumir-ne el retrocés social.

Com alguns han apuntat, hi ha ordenaments constitucionals que no adopten el concepte d'*oficialitat lingüística*, i una Catalunya sobirana podria prescindir-ne. No es pot oblidar, però, que partim d'una situació de doble oficialitat, que desenvolupa l'actual Llei de política lingüística del 1998. La transició del règim actual a un ordenament futur —sobretot si prescindeix de la noció de *llengües oficials*— mereix una atenció específica i una explicació pública que clarifiqui aquesta reformulació.

I si es considerés adequat adoptar el concepte de *llengües oficials* o *cooficials*, caldria mantenir una clara distinció entre l'oficialitat de les llengües nacionals de base territorial i l'oficialitat o cooficialitat de base personal.

A més, hi ha precedents històrics de les conseqüències sociolingüístiques que ha tingut l'accés a la sobirania: en algunes ocasions, la consecució de la independència ha fet creure als dirigents de la societat que havien esdevingut innecessàries les mesures de suport i promoció de la llengua nacional enfront de les llengües prèviament dominants (com és el cas de la llengua de la metròpoli en els processos de descolonització). Això ha comportat paradoxalment un retrocés

social de la llengua nacional del nou estat independent, precisament quan el seu estatus jurídic era aparentment més sòlid.

Aquest és un risc que cal tenir ben present, no tan sols si s'assignés un estatus especial d'oficialitat o cooficialitat a la llengua castellana, sinó en qualsevol de les configuracions del règim lingüístic de la Catalunya sobirana: la influència del castellà en l'àmbit comunicatiu i cultural, en les relacions socioeconòmiques i en les interaccions socials continuaria essent molt intensa. Caldrà vetllar, per tant, per l'enfortiment del català —i de l'occità aranès en el seu àmbit— a fi de contrarestar l'hegemonia social del castellà.

Un règim lingüístic general i sectorial

La formulació constitucional d'aquest ordenament haurà de ser necessàriament breu, remetent a alguna llei de rang especial el desenvolupament del règim lingüístic en els diferents àmbits d'ús, oficial i públic —també en les comunicacions públiques de les empreses i els professionals.

En la regulació legal més detallada dels usos públics de les llengües, altres idiomes internacionals —entre els de la UE, sobretot l'anglès— o de forta implantació local a causa de migracions recents també poden ser objecte de mesures específiques d'acomodació lingüística, que en facilitin l'ús en determinades funcions públiques.

El tractament de les llengües en el sistema educatiu mereix una consideració més específica i extensa, però sempre sobre la base del model de conjunció i del principi universal que la llengua vehicular habitual ha de ser la pròpia del territori, a fi que el seu coneixement sigui complet al final de l'etapa obligatòria. El l'ús de totes les llengües vehiculars s'ha de basar en els principis de l'aprenentatge integrat de continguts i llengua (AICLE), vetllant perquè la seva presència relativa en el projecte educatiu de cada centre es guïï per criteris de reequilibri respecte a la presència deficitària de la llengua territorial (català o occità) en l'entorn familiar i socioinstitucional respectiu.

Altres àmbits mereixeran atencions específiques: promoure que el plurilingüisme de les empreses sigui inseparable de la disponibilitat lingüística general del català —i l'occità a l'Aran—; impulsar el desplegament de l'enginyeria lingüística perquè el català es consolidi en el món digital; reforçar l'acolliment lingüístic en el marc d'una política intercultural de gran abast; garantir l'ús normal del català en l'oferta cultural i comunicativa (com preveu l'article 6 de la Convenció de la UNESCO per a la promoció i la preservació de la diversitat de les expressions culturals)... Sense oblidar, com ja hem dit, la cooperació amb els altres territoris de llengua catalana i occitana, la construcció d'un espai comunicatiu sense obstacles antidemocràtics, o la consecució d'un estatus igualitari en els organismes internacionals —sobretot la Unió Europea i el sistema de les Nacions Unides.

Referents de plurilingüisme equitatiu

Catalunya pot ser —i ha de ser— un estat europeu que es distingeixi per l'alta capacitat de gestionar de manera especialment equitativa la diversitat lingüística, al mateix temps que assegura un futur de plenitud a les seves llengües històriques nacionals: el català i l'occità aranès.

Isidor Marí

President de la Secció Filològica de l'IEC.

(Eivissa, 1949). Professor i sociolingüista amb un llarg currículum professional i personal al servei de l'ensenyament del català i de la planificació lingüística.

És membre de l'IEC des del 1989 i president de la Secció Filològica des del 2009.

Article publicat a *El Punt Avui*
20 d'octubre de 2013

INSTITUÏM L'EDUCACIÓ A CATALUNYA

Martí Teixidó i Planas

L'educació és, indubtablement, una qüestió d'estat. Afecta tots els ciutadans. Fa humans els cadells en la cultura on han nascut, amb una llengua, uns patrons de conducta i un imaginari que donen significació. Sovint es recorda que cal tota la tribu per a educar un infant, i Plató ja ho va deixar escrit al tractat *La república* (o estat): tota la ciutat per a educar els infants i convé aplegar-los junts.

En la societat democràtica prenen les decisions els representants polítics, i en educació hi ha d'haver el màxim acord, no solament de la majoria política per nombre de representants sinó per consens social. Tot ciutadà contribueix a l'educació, tot ciutadà és educador. La llei que pugui regular l'educació ha de ser mínima i la participació a tots els nivells ha de ser màxima, fins a arribar a la participació directa de les famílies en la institució escolar on s'eduquen els fills.

90

En l'educació dels joves ciutadans cal articular les finalitats socials acordades políticament i l'orientació personal que cadascú doni a la seva vida en una societat plural. Que hi hagi tensió entre la dimensió personal i la dimensió social de l'educació és raonable i necessari. Que s'instrumentalitzï per interessos polítics, comercials o de proselitisme és inacceptable. Això que sembla que no estigui clar per a tots, està dit i escrit fa més de cent anys. Dewey, acreditat professor i filòsof de l'educació, ho sintetitzava el 1897 a *My pedagogic creed*, en què proposava principis d'un model pedagògic per a la societat democràtica. «L'educació és una regulació del procés d'integració a la consciència social; la regulació de l'activitat individual sobre la base d'aquesta consciència social és l'únic mètode segur per a una reconstrucció social [...]. A l'escola ideal tenim la reconciliació entre els ideals individualistes i els institucionals.»

Un estat imperial com Roma es va fonamentar en tres pilars: la llengua, el dret i la religió, que va imposar als territoris que va ocupar. Un estat centralista com França, que al segle XIX s'obre a la democràcia liberal, es fonamenta en la llengua, el dret i la instrucció escolar a tots els ciutadans i va generalitzar l'escola per a tots el 1881. L'Espanya borbònica va ser sempre una mala imitació del model francès. El rei Carles III, per forçar una falsa unitat de país, va disposar per edicte el 1768 que a les escoles de Catalunya s'ensenyés en llengua castellana, disposició que el bisbe Climent de Barcelona va respondre reafirmant que a les escoles del bisbat s'ensenyaria en català i en castellà com a millor manera perquè els infants parlessin bé el castellà. D'aquests anys (1749) són les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* de Baldiri Reixac, un rector de poble il·lustrat que seguia l'orientació de les *petites écoles* de Port-

Royal, que ensenyaven en la llengua del poble sens perjudici d'aprendre després el llatí i altres llengües. La construcció del sistema escolar a l'Espanya del segle XIX era un desastre; no es consolidava res per l'alternança entre conservadors i liberals, que feien i desfeien. Per això a final de segle es constituïa la Institución Libre de Enseñanza, que promovia un ensenyament racional i culte per a tots els ciutadans.

L'escola catalana urbana de final del segle XIX era majoritàriament en castellà. Els Jocs Florals de Barcelona i Jacint Verdaguer van despertar la consciència per la llengua pròpia en els ambients industrials urbans, i es constituí l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. A l'inici del segle XX el catalanisme polític féu seu el projecte d'una escola en llengua catalana, orientada a la cultura, ideal noucentista, seguint els corrents de la pedagogia científica que coneixien mestres que havien viatjat per Europa i els Estats Units d'Amèrica.

La confluència d'aquesta aspiració d'una escola renovada de pedagogia científica amb la política institucional de l'Ajuntament de Barcelona i de la Mancomunitat de Catalunya van produir el que no s'havia donat ni a França, ni a Bèlgica, ni a Alemanya. A Catalunya eren les institucions públiques que avalaven la pedagogia científica i l'escola catalana. Lamentablement, van ser períodes curts, 1908-1923 i 1929-1936/1939, interceptats per dictadures enemigues de Catalunya. I malgrat ser períodes curts, han deixat una herència que ens ha permès refer-nos ja al final de la llarga dictadura (1939-1978). Òmnium Cultural va impulsar des del 1961 l'escola catalana, i les Escoles d'Estiu de Rosa Sensat des del 1965 aplegaven els mestres compromesos amb la pedagogia activa a l'escola catalana.

Assolida l'autonomia amb l'Estatut del 1979, la Generalitat de Catalunya es va fer càrrec de l'ensenyament, sempre subordinat a les lleis d'Espanya i amb decrets que han intentat en tot moment interrompre, amb la vigilada autonomia, aquells progressos que podíem impulsar per a consolidar una escola catalana i de qualitat favorable a tots els ciutadans. L'ensenyament articulat de llengua catalana i castellana, considerant que tenen estructures comunes, ha estat atacat imponent el mateix nombre d'hores de llengua castellana que catalana. Algunes de les iniciatives empreses a Catalunya han estat adoptades i generalitzades a tot l'Estat en la forma però desvirtuades en el contingut. Així, les proves de competències bàsiques de caràcter diagnòstic proposades per a infants als deu i catorze anys s'imposen per llei als dotze i setze anys com a proves terminals. Per rematar la feina, el 2013 es torna a considerar la llengua catalana com una llengua de segon ordre com les «vernáculos» del 1976 i es restitueixen les revàlides o exàmens d'estat.

Catalunya ha d'instituir l'educació, sense subordinacions, amb guió propi i enllaçant amb aquella renovació pedagògica tan avançada del primer terç del segle XX, adequant-la a la realitat actual d'una societat amb col·lectius d'origens culturals diversos i donant una resposta adequada als infants i joves d'una societat de tecnologies d'informació. L'acord i la decisió política han de ser mínims, l'acció i el compromís dels professionals per a superar els dèficits i entrebancs de l'ensenyament actual han de ser màxims i la participació de pares i ciutadans s'ha de garantir a tots els nivells de decisió.

Sistema educatiu / sistema escolar. Pilars personals, socials i culturals

Lleis d'educació canviants, contraposades i extenses no han garantit el bon funcionament de l'ensenyament i aprenentatge a les institucions escolars. El funcionament efectiu es produeix a cada establiment. Convé reconèixer la màxima iniciativa i també responsabilitat a cada institució escolar que correspongui al reconeixement professional i social assolit.

Catalunya ha d'instituir l'educació des de la seva realitat, necessitats i finalitats, sense condicionaments externs. La decisió política ha de ser clara per a tots els ciutadans i, per tant, breu. Cal posar tan sols els pilars i l'orientació del sistema que garanteixi unitat i diversitat.

L'organització i estructura bàsica s'ha de fer amb criteri científic i professional comú i estable per a totes les institucions. Cada institució ha de fer el seu projecte, garantint les bases acordades però amb la pròpia identitat. Convé que els ciutadans puguin escollir l'establiment escolar, no segons el nivell o els resultats d'aprenentatge dels alumnes, sinó segons l'oferta diferenciada, la que pugui ser més adequada per als seus fills, amb valors i opcions que atrauen la confiança dels pares.

Tanmateix, cal trobar un sistema que superi la confrontació de titularitat dels establiments, públics o privats. Sobre la base de servei als ciutadans exercit per professionals, es proposen models que distingeixen la direcció institucional participativa de la direcció pedagògica professional.

Repensem models escolars de patronat vinculant els establiments escolars a institucions i grups reconeguts socialment que, en el marc polític acordat, contribueixin a definir identitat pròpia i a vetllar per una bona gestió des de la proximitat.

En la sessió del seminari sobre educació, convocat per l'Institut d'Estudis Catalans i Òmnium Cultural el 16 d'octubre, es van presentar aquestes qüestions. La coincidència va ser general en l'orientació. Reduir els excessos legals resultants d'haver hagut de fer front a imposicions legals externes i excessos reglamentistes que han reduït la iniciativa del professorat i han estès la desconfiança. L'ensenyament s'ha de basar en coneixement científic i evidències i no en opinions i sentit comú. S'ha d'acceptar la diversitat d'institucions escolars que han d'actuar amb autonomia sens perjudici de garantir el servei educatiu acordat políticament. Es constata com a punt més fràgil la limitada i desorientada formació del professorat i la necessitat de jerarquia tècnica o lideratge pedagògic. No podem ignorar les resistències al canvi en assumptes que podríem haver modificat malgrat la limitada autonomia que hem tingut. Les decisions per un sistema escolar propi han de ser independents d'imposicions externes i també d'interessos polítics per a arribar a convèncer tot el professorat que és imprescindible la seva acció per una educació eficaç i de qualitat.

Podem fer-ho. Recordem l'obra de la Mancomunitat de Catalunya feta en tants pocs anys i amb tan poques competències. Les diputacions van cedir les se-

ves per una acció institucional unitària, i el president Prat de la Riba va posar al capdavant de cada institució les persones més preparades amb independència de la seva adscripció política. Avui, disposem de més coneixement i recursos, i sobretot tenim la legitimitat social que exigeix un país ben organitzat i una educació eficaç per a elevar la cultura de tots els ciutadans.

En el seminari s'ha presentat un document en format hipertext que, estructurat en vuit pilars, posa a debat qüestions clau per decidir amb acord. Les que ha de presentar el marc legal mínim comú.

Martí Teixidó i Planas

Mestre i pedagog, doctor en filosofia i ciències de l'educació. Inspector d'educació (en actiu des del 1982). President de la Societat Catalana de Pedagogia de l'IEC des del 2007.

Article publicat a *El Punt Avui*
3 de novembre de 2013

CULTURA I CULTURA CATALANA, ARA

Carles Miralles

La paraula *cultura*, en el sentit que ara hi donem, designa en llatí, d'on prové, una qualitat individual, d'una persona. Nosaltres, si bé prou que podem parlar de la cultura d'una persona, usem sovint aquest mot referit a un grup o col·lectiu humà. Els grecs tenien un altre nom per a aquest sentit col·lectiu: en deien *paideia*, un mot important perquè indica igualment la cultura, en sentit general, i l'educació; per ells ser culte i ben educat era condició de ser un bon ciutadà.

En l'àmbit de la cultura com a qualitat d'una persona, la cultura ha estat històricament privilegi de les esglésies, les corts o les oligarquies urbanes. La cultura com a bé comú ha estat més aviat vinculada a la democràcia: a les formes lliures i igualitàries d'accés al saber, o sigui, a l'educació (que ha de ser, doncs, garantida a cada ciutadà pel seu estat).

94

En la modernitat, l'accés a la cultura ha estat viscut com un objectiu democràtic; va ser aspiració i lluita dels treballadors, sobretot d'ençà de la revolució industrial. El procés en virtut del qual el capitalisme va integrar aquesta aspiració es troba en l'arrel mateixa de la problemàtica de la cultura avui. L'ambició dels treballadors era, d'entrada, política i social, i el mercat l'ha anat convertint en econòmica per al consum.

En la modernitat, l'exigència i el plaer van amb la cultura. La modernitat, d'altra banda, assumeix la responsabilitat del llegat cultural com a sòlid bé comú i signe identitari. Aquesta assumpció implica el projecte d'anar fent participar tots els ciutadans en aquesta responsabilitat, posant la cultura a l'abast de la majoria i donant a tothom l'educació necessària. L'educació, en establir-se com un dret, esdevé també un deure. La intel·ligència i l'estudi esdevenen una forma de mèrit socialment reconegut. La cultura va amb la promoció social.

En la postmodernitat, garantit en certa manera l'accés de tothom a la cultura, l'educació ha canviat el concepte de *cultura* com a objectiu, i la implantació del consum cultural com a dret (sense contrapartida de deure, des del punt de vista intel·lectual) ha situat la cultura en el context general del mercat. És del tot irrenunciable el progrés, per l'educació, cap a l'accés universal a la cultura, però en contrapartida els fonaments i els objectius de l'educació han sofert canvis força substancials.

L'estat, a més de ser el responsable que el sistema favoregi aquest objectiu de l'educació (que no en deixi ningú al marge, independentment de les circumstàncies de cada cas; que la societat valori la formació, la cultura dels ciutadans),

n'és també de conservar i fer accessible el patrimoni i de garantir-ne l'acreciment, tant des del punt de vista de l'estudi i la recerca com des del de la creació.

Cada cultura és el resultat de la política i la societat, històricament considerades, d'una comunitat, o sigui, una tradició, i és alhora l'ús que cada comunitat fa d'aquesta tradició i la seva continuïtat en les actuals condicions polítiques i socials. El criteri per distingir les cultures és la llengua, fet que indica el paper central de la llengua i dels seus productes (la literatura sobretot) en l'especificitat de cada cultura. En la modernitat, aquest paper central es basava en el valor de la paraula. La paraula demanava la seva conservació i difusió en documents, en diaris i en llibres. I, doncs, la cultura era percebuda com a conjunt de textos. La imatge i els seus suports han modificat, en el marc de la comunicació, aquesta centralitat de la paraula; els mitjans imposen la imatge com a veritat; perquè pot ser transmesa i rebuda no com a opinió sinó com a realitat.

D'altra banda, la cultura no és només la d'una llengua o la d'un lloc; és també el conjunt de les cultures dels humans, la participació de les diverses comunitats i llengües en la cultura universal. Cada cultura és també la manera com cada comunitat participa en la cultura de la humanitat. Aquí el problema no és la competició de la imatge; el problema és la desigualtat de les llengües. Hi ha les anomenades pels occidentals *llengües de cultura*, que eren així definides per la tradició cultural de cada una, i hi ha també les *llengües de mercat*, les que permeten crear opinió i fer negoci arreu del món.

En les circumstàncies actuals, quina és la relació entre llengua i cultura des del punt de vista dels estats? D'una banda, la primacia correspon en general a la imatge i a les indústries culturals, val a dir, als usos de la cultura per produir-ne béns i serveis socials. D'altra banda, l'especialització en la recerca ha comportat l'ús d'una llengua comuna diferent, l'anglès, en la difusió d'impacte dels avenços, particularment en el camp científic. Només la literatura conserva una relació fins ara imprescindible amb la llengua, des del punt de vista de la producció i també del consum; el teatre i el cinema també són altament significatius en aquest context, i igualment totes les indústries de la comunicació. I també cal tenir present que una part considerable dels objectes i productes culturals, com ara els de la pintura, l'escultura o l'arquitectura, no són lingüístics. I, doncs, és pertinent separar llengua i cultura?

En la modernitat a cada cultura correspon un estat nació, i a cada estat nació correspon una llengua, que ha produït i produeix una literatura. Ha format part de la modernitat la constitució de cultures nacionals que s'han convertit en signes d'identitat indeslligablement unides a la llengua de cada estat nació.

En la modernitat, Catalunya no ha tingut estat propi. Hi ha hagut una literatura en català, i alguns catalans han escrit en la llengua de l'estat al qual pertanyien, que no era el català. Aquesta situació dura encara. Hi ha una part important de la cultura catalana (de Catalunya i també dels altres països de llengua catalana) que és en castellà o en francès. Històricament, a Catalunya la literatura catalana ha hagut de coexistir amb la castellana, a la qual els catalans han contri-

buït des del punt de vista de la creació i de l'estudi (contribució que hauria de ser considerada part de la cultura catalana). Això ha de ser considerat un guany o una desgràcia? Atesa la general homologia entre llengua i literatura i estat, és clar que aquesta situació no és normal. Catalunya ha generat i enriquit una literatura en català que mereixeria la normalitat de tenir un estat que no ha tingut mai; perquè, per les obres que ha produït, es podria considerar capdavantera entre totes les literatures del segle xx i ara mateix podria tenir molta més presència, arreu, en la indústria editorial (però, sense estat, no ha trobat les institucions ni el prestigi exterior suficient per fer-se valer).

Políticament, de cara a la construcció de la cultura d'un estat, el més normal és l'oficialitat del català i protegir-lo de la contínua interferència del castellà, i el més normal és que la literatura catalana vagi sent reconeguda com la pròpia de la cultura catalana. Un estat català bastaria que assegurés a la literatura castellana (no només a la produïda en el domini lingüístic català) un tracte, de reconeixement i respecte, com el que la literatura catalana no ha rebut mai de l'Estat espanyol; una bona part de la literatura castellana, del seu conreu i del seu estudi, forma part del patrimoni cultural català, històricament, i cal tractar-la com un bé comú. Cosa que no implica, necessàriament, l'oficialitat de la llengua castellana. La literatura castellana, en el futur immediat, no ha de tenir a la cultura catalana el mateix tracte que les literatures d'altres llengües, perquè la seva aportació al patrimoni català ha estat i és diferent.

96

Fins aquí aquest article és un resum de la primera part d'un text que em va encarregar el president de l'Institut d'Estudis Catalans perquè servís de base al debat sobre la cultura que, dins de la sèrie «Qüestions d'estat», s'hi va celebrar dimecres passat. Aquell text continua ara amb unes reflexions sobre patrimoni i creació, sempre entre el privat i el públic, amb algunes consideracions sobre museus i biblioteques i el sistema universitari, amb el plantejament d'aspectes en què la responsabilitat i les opcions individuals es troben amb necessàries regulacions públiques, polítiques (com ara la religió, per exemple) i planteja en general tot de temes concrets; sempre des de l'assumpció que el tema principal en la cultura és si políticament se la vol considerar el punt nodal dels programes de govern o bé únicament un seguit de temes particulars que calgui gestionar i prou. Aquell text en la seva integritat és trobador a www.questionsestat.cat i el lector interessat el pot consultar, però ara no m'és possible d'informar sobre tots els aspectes que hi són considerats o al·ludits. En la seva darrera part, aquell text defensa la consideració política de la cultura com a eix de l'obra d'estat. Tancaré aquest article amb un resum d'aquella darrera part.

Vivim en una societat globalitzada. La intercomunicació i el mercat tendeixen a crear trets comuns, compartits, entre cultures i entre estats; els trets més específics, de la mena que siguin, cada vegada més corren el risc de ser considerats locals, propis d'una zona. En el context de la globalització, l'equilibri entre trets comuns i trets particulars ha de ser mantingut, dins de cada cultura, i s'hi ha de consolidar la tendència a situar en un context global els aspectes culturals més

locals. La cultura catalana, amb un estat que la pensí com a pern de la societat, no s'ha de limitar a rebre, a participar passivament en la cultura global; ha de contribuir a crear-la aportant-hi la seva especificitat.

Moltes veus han demanat, assenyadament, un discurs de fons per al procés que la societat catalana té en marxa. La cultura n'hauria de ser l'ànima. Un projecte de col·lectivitat basat en la cultura, que pensí els grans temes des de la consciència que són culturals, tots ells, que reclamen plantejaments prou universals ni que les solucions siguin d'aplicació concreta; un projecte així podria ser el discurs de fons d'una societat més enraonada i més sensible, o sigui, més justa.

Sense aquest projecte o discurs de fons, sense el plantejament cultural i global, integrat, dels grans temes, tot seguirà sent concret i l'opció serà gestionar-ho tot, ara això ara allò, sense una continuada atenció al total, al projecte. Cal coordinar els diversos operadors intel·lectuals, amb un sentit positiu. Els polítics han d'estar al servei de la cultura, actuar convençuts que només un discurs de fons sòlid, atent a la història, al present immediat i al futur de tots els humans, pot fonamentar un canvi que és necessari, un gir el sentit del qual pot assenyalar un país petit convençut dels seus valors i amb ganes de fer decisiva la seva aportació al futur de la humanitat.

Carles Miralles

Nascut a Barcelona el 1944. Poeta guardonat amb diversos premis. Catedràtic de filologia grega a la Universitat de Barcelona, de la qual ha estat vicerector acadèmic. És director de la revista *Ítaca* de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics; ha estat secretari general de l'IEC i membre del Consell Supervisor del TERMCAT. Actualment és president de la Comissió de Lexicografia de la Secció Filològica de l'IEC i director de l'Aula Carles Riba IEC-UB.

REPTES DE PAÍS: LA UNIVERSITAT I LA RECERCA

Jaume Bertranpetit

Els països no fan recerca perquè són rics: són rics perquè fan recerca.

Aquesta frase pot quedar, simplement, o com una locució molt educada o com un desig de país. Tant és. Aquesta frase pot ser, també, un full de ruta o d'inspiració del que voldríem i potser podríem ser. Tenir unes bases de coneixement que, a més de reivindicar-se a si mateix, pugui anar més enllà i, a més de conèixer, pugui arribar també a innovar, a crear riquesa que, de retorn, pugui generar coneixement, és una fita a la qual hem de poder aspirar. El gran dubte és si podem ser capaços de realitzar-la. D'aquí ve la pregunta: tenim un país preparat per poder comptar amb el coneixement, la recerca, la formació d'alt nivell i la innovació tecnològica com a puntals? Puntals de país, de formació, de desenvolupament. Puntals també per a l'economia. El tenim?

98

La universitat ha estat, des de l'edat mitjana, el focus de coneixement, i ho continua sent. N'hem d'estar orgullosos, encara que sigui un concepte que a vegades donem per obvi; podria molt bé ser altrament i no ho és. I molts treballem perquè ho continuï sent, tot i que no cal donar per fet que ho sigui simplement per raons històriques. Com tots, s'ha de guanyar el pa cada dia, i avui la universitat es troba davant d'un dels reptes més grans de la seva història: continuar o no sent al capdavant del desenvolupament del coneixement en el moment que part del coneixement s'ha transformat en tecnologia i en desenvolupament econòmic. I quan el coneixement, en si mateix, s'ha transformat en un producte de mercat, en un producte mesurable en la seva qualitat i en l'impacte que té en els desenvolupaments futurs, fins i tot en els propis. Resten racons tranquils i plàcids en el món del coneixement, però molt pocs; la majoria s'han transformat en complexos i competitius processos de producció de coneixement, comparables amb molts altres processos productius de la nostra societat, i en molts aspectes encara més competitius. En tenim percepció, però cal que en tinguem també coneixement i, sobretot, quines expectatives ens poden i ens han de despertar.

Hem de ser exigents: hem de voler la millor universitat possible, tant per la formació de les noves generacions com per la producció de coneixement. I les dues fites van juntes: ja no s'hi val a pensar qui és bon professor com a entitat diferenciada de qui és bon investigador. La universitat ha de tenir persones que reuneixin en excel·lència totes dues característiques; si no, no s'és apte. I l'experiència demostra que, en gran part dels casos, el que cal és buscar bons investigadors; en la major part dels casos (tot i que no sempre) seran també bons professors. Però

l'aposta ha d'anar per aquí: generar coneixement al mateix temps que es transmet.

Cal tenir ben clara aquesta dualitat, que ens mostra que necessitem, en primer lloc, l'excel·lència en la generació i aplicació del coneixement: el concepte de la universitat com a entitat de recerca i producció de coneixement; el concepte de persones que es plantegen de manera capdavantera i a escala global els reptes personals, socials, científics i tècnics, i el concepte de científics que volen aplicar els seus coneixements en el món productiu. I, en segon lloc, necessitem la formació, amb la idea de formar no en les tradicions sinó en els reptes del futur; el concepte de professionals que surtin preparats dels nostres centres i que puguin competir en un món global. Aquesta és la universitat que necessitem. Però no la que tenim, encara.

La universitat catalana és bona; és molt bona en estàndards espanyols i fins i tot europeus; no ho és globalment. N'hem d'estar satisfets, però l'hem de millorar, i els reptes no són senzills. Dissortadament, la universitat ha viscut massa temps aïllada de la societat i dels seus reptes, i això l'ha fet poc competitiva i anquilosada. Hi ha aspectes que és peremptori que canviï, cal que se la faci canviar, des de petiteses fins al mateix concepte d'*entitat*, més enllà del bé i del mal. La nostra universitat és poc competitiva i li calen canvis estructurals fonamentals, des de la governança fins al model de gestió i funcionament intern, que massa vegades utilitza i reivindica models assemblearis carregats d'interessos no justificats ni acceptables socialment. Per exemple, la universitat no hauria de tenir al seu servei qui no la serveix: sabem que prop del 50 % dels professors universitaris o no fan recerca o la fan de manera marginal; això és un capital que no podem perdre. Ens imaginem la quantitat de cervells emigrats que estarien disposats a reemplaçar-los amb el mateix cost? Cal, més que res, mecanismes d'avaluació amb conseqüències dels professionals de la universitat. I fites clares del que es vol socialment que sigui la universitat.

99

Fa un any es va fer públic (i és accessible a Internet) un informe de la ponència per a l'estudi de la governança del sistema universitari de Catalunya, anomenat *Reptes, propostes i estratègies*, que fa un molt bon diagnòstic i unes propostes clares i precises del que caldria fer per tal que la universitat afrontés amb èxit els reptes de futur. Són propostes que difícilment es duren a terme per la inèrcia i el conservadorisme de sectors universitaris i la falta de determinació de qui pot canviar el marc legislatiu. Potser no som prou conscients del cost que té per al futur la manca d'acció que permet que el sistema universitari no tingui un autèntic canvi que el faci funcional, competitiu i que, alhora, sigui una inestimable inversió de futur.

La universitat com a punt fonamental, tot i que no únic, del nostre sistema de recerca. Un sistema que sí ha demostrat fins on podem arribar. Fa poques setmanes el web del MIT (Massachusetts Institute of Technology) es feia ressò dels resultats d'un estudi de les millors institucions científiques del món, ordenades per disciplina. I després de veure's en els primers llocs en la majoria de casos, fa

una reflexió dient que els resultats mostren algunes sorpreses: en física i astronomia, dues de les tres millors institucions del món són catalanes, amb l'ICFO (Institut Català de Ciències Fotòniques) en el primer lloc. I no és l'únic cas d'excel·lència reconeguda internacionalment. Per primera vegada al nostre país, hem aconseguit no solament que hi hagi bons investigadors (normalment com a fets aïllats), sinó que hi hagi els millors instituts d'algunes matèries; els millors del món, no millors relatius o casolans. I aquest fet és d'una gran transcendència de país: estem preparats per fer la millor ciència, preparar els millors professionals i començar a treure rendiments socials i econòmics de les innovacions que se'n deriven. Juguem, per primera vegada, i com a fet excepcional, a primera divisió de la ciència i la recerca. En pocs àmbits de totes les activitats de país som tan potents.

Hi ha un altre indicador d'excel·lència: l'èxit català en els projectes de recerca de l'ERC (European Research Council), els projectes més competitius i ben dotats d'Europa. Catalunya, dins dels països europeus, està en una digníssima cinquena posició dels països implicats i en una tercera dins de la Unió Europea, per sota només d'Holanda i Suècia. L'èxit és degut al funcionament reeixit de bona part dels centres de recerca catalans i d'ICREA, la institució que atrau, contracta i reté els investigadors dins d'un context global, amb l'excel·lència com a únic referent.

Segurament hi ha pocs àmbits en què Catalunya com a país tingui suficient autonomia i hagi mostrat tant d'èxit com en els àmbits de la universitat i la recerca, i ens hagi convertit, així, en referents internacionals. No hi ha lloc, però, per al cofoisme. Hi ha molts deures a fer. Segur que el més important és fer que una part de la recerca tingui una trasllat cap a la innovació i, per tant, tingui una repercussió econòmica. A diferència dels Estats Units, a Europa hi ha una forta separació entre el món acadèmic i el productiu, sense elements importants de connexió que es basarien en la recerca aplicada i la transferència de coneixements i tecnologies. Això ha de ser part només del món de la recerca, però hauria de ser una part sòlida que no hi és. Deure de país.

Catalunya és avui un referent internacional en la producció de coneixement. És una fita que tot el país hauria de viure amb orgull, però, alhora, amb sàvia vigilància i amb ambició: no n'hem de tenir prou. Hi ha molts miralls per mirar el món i alguns referents són tossudament millors que nosaltres, tot i que geogràficament no ens són propers, però hi són i ens han d'esperonar. Hem d'ambicionar tenir universitats públiques que estiguin entre les millors del món, i en som lluny, ja que tenir les millors de l'Estat és molt poc en un món global. Hem d'ambicionar un sistema madur de recerca, que no pateixi en el dia a dia si ha fet bé els deures d'excel·lència. Hem d'ambicionar un sistema fluid de transferència cap al món productiu, amb molts camins encara per descobrir. Molt camí per recórrer, tot i que hem avançat molt. Hi tenim molt a guanyar; ens cal, però, ser tossuts i voler-ne més i millor, perquè és un camí obert en el qual volem que el país depositi molta confiança.

Jaume Bertranpetit

Doctor en biologia per la Universitat de Barcelona i catedràtic d'antropologia a la Facultat de Ciències de la Salut i de la Vida de la Universitat Pompeu Fabra. Ha estat degà dels nous estudis de biologia i vicerector de política científica de la UPF.

Des del 2007 és director de la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA). És membre de la Secció de Ciències Biològiques de l'IEC.

GESTIÓ PÚBLICA I ESTAT DEL BENESTAR A LA CATALUNYA DEL FUTUR

Oriol Homs i Ferret

L'ample moviment social i polític per a la configuració d'una Catalunya sobirana té lloc en un context de canvi profund del marc econòmic i sociopolític vigent tant nacional com estatal i internacional, aguditzat per la profunda crisi econòmica que patim, la qual ha accelerat la presa de consciència d'un canvi d'època.

Molt sovint, els èxits dels grans moviments socials estan relacionats amb la capacitat que tenen d'aglutinar entorn de les seves propostes amplis conjunts d'interessos, de vegades diversos i dispars, però que connecten amb els malestars de la població en un moment determinat. Plantejades així les coses, vol dir que el debat sobre la forma més convenient per a estructurar les relacions de Catalunya amb l'Estat espanyol no es pot aïllar de les propostes per a enfocar la resolució dels grans reptes del segle XXI. La via catalana cap a la sobirania, en el fons, també està plantejant una manera de redefinir identitats, d'apropar la gestió pública a la ciutadania, de promoure la participació ciutadana en els afers públics. Entendre bé la relació entre tots aquests fenòmens i saber interpretar adequadament el malestar de la població i les seves expectatives resultarà clau per a la mobilització de la confiança majoritària de la ciutadania en un nou projecte de país i de societat.

El manteniment del benestar de la població (educació, salut, treball) i la participació en els afers comuns són dos dels principals reptes que fan trontollar els models socials actuals i que la via catalana hauria d'abordar amb propostes que, recollint el pensament majoritari d'entre la població, amb el màxim consens possible, aportés solucions innovadores i eficaces que generin confiança en el futur.

La democratització de l'accés al coneixement per mitjà de l'educació ha estat un dels motors més importants de desenvolupament personal, d'ascens social i de productivitat econòmica durant el segle XX, i ho hauria de continuar essent durant el segle XXI. L'esperança que tothom pugui accedir al màxim de coneixements dels que sigui capaç ha estat una de les principals motivacions que expliquen el gran salt de benestar del segle XX i la base pràctica del principi d'igualtat d'oportunitats en què es fonamenten les societats democràtiques.

Frustrar les ànsies educatives de la població seria un gran error amb conseqüències imprevisibles. Blindar el dret a l'educació i el principi d'igualtat d'oportunitats en aquesta matèria, proposant un seguiment participatiu de la ciutadania perquè vetllés pel compliment d'aquesta prioritat en els pressupostos anuals del país, constituïria una garantia de pes per a consolidar la confiança en el futur. Això no treu que, segurament, caldrà separar la formació de la mà d'obra professional

que requereix el sistema productiu de l'accés general i universal al coneixement en tots els seus nivells tenint com a única limitació les capacitats individuals, tal com es pregona des de l'estratègia europea de l'educació i formació al llarg de tota la vida de la població.

A mesura que s'allarga l'esperança de vida de les persones, especialment en les societats més desenvolupades, els aspectes relacionats amb la salut adquireixen més rellevància en les prioritats de la població, fet que té com a conseqüència un increment del cost dels serveis de salut.

Hom reconeix que Catalunya disposa d'un sistema de salut eficaç. Preservar aquest sistema fent-lo més eficient, equilibrant els interessos dels grans proveïdors del sistema, és compatible amb la defensa del principi que ningú no vegi reduïda la seva salut per qüestions econòmiques, amb la condició de tenir uns comportaments saludables. Bloquejar els percentatges de les dotacions pressupostàries destinades a sanitat constituiria una garantia d'estabilitat i seguretat que també en aquest punt provocaria més confiança de futur.

Tal com es pot observar en la crisi actual, ni les societats altament desenvolupades no estan exemptes de patir profundes crisis que provoquen situacions d'extrema precarietat i pèrdua radical de benestar a amplis sectors de la població que no han tingut cap responsabilitat en la generació de la crisi. A més, també es pot observar com en les mesures que es prenen per a atenuar o superar la crisi no es prioritzen els interessos d'aquesta part de la població. Si s'hi afegeix el debat sobre la sostenibilitat de les pensions, el sentiment de vulnerabilitat vers el futur de la població actual és molt elevat, la qual cosa constitueix un factor d'inestabilitat altament perillós.

Afrontar aquesta qüestió, avui de tanta actualitat, requereix plantejar canvis importants en alguns dels comportaments i criteris que han estat dominants durant molt de temps, com l'edat de jubilació, la creació de fons anticíclics en els moments de bonança, els criteris i les pautes de consum de béns duradors, els criteris i les prioritats de les polítiques fiscals i la lluita contra el frau, els criteris bàsics de les prioritats per a la distribució dels pressupostos públics, els objectius i els continguts de les polítiques d'ocupació... Tots són temes sotmesos a grans debats, tant ideològics com tècnics i de grans interessos, però urgeix trobar uns punts d'ampli consens per a poder oferir propostes que siguin creïbles i generin esperança en la població en un futur millor.

La garantia d'unes pensions suficients, d'unes polítiques de protecció de la infància que evitin la marginalitat dels més vulnerables i d'unes polítiques de rendes mínimes innovadores en el cas de pèrdua del treball constitueixen, segurament, trets bàsics entorn dels quals es pot generar un ampli consens i que, alhora, siguin viables i sostenibles en el temps, fins i tot en moments d'inclemència. Segurament pels fets que es viuen actualment entorn de l'habitatge, caldria també afegir aquesta temàtica en el paquet del consens, per garantir, així, vies de refinançament de les hipoteques o dels lloguers per a evitar els desnonaments per causes econòmiques.

Aquests plantejaments comporten renovar les concepcions sobre l'estat del benestar, que, lluny de la seva caducitat, continua avui essent la millor forma o, si es vol, la menys dolenta per a gestionar una societat desenvolupada pacífica i prospera. Afirmar que l'estat del benestar ja no és sostenible forma part de la batalla actual de grans jocs d'interessos, però no aporta criteris fonamentats per a dilucidar com cal mantenir el benestar en les societats avançades. És clar que caldran noves formes de finançament per a mantenir l'estat del benestar, sobretot durant el període de transició sota l'impacte de la crisi actual, cercant formes innovadores de mobilització de l'estalvi popular.

Una societat desenvolupada requereix nivells de seguretat que permetin confiar en el futur, perquè la població té molt a perdre. La consciència que els nivells de benestar personal depenen en part de les decisions col·lectives és elevada, i per això el debat se centra en com s'ha de distribuir aquest benestar col·lectiu.

Moltes de les propostes que s'apunten en els debats actuals tenen a veure amb els criteris i les prioritats de la gestió dels pressupostos públics. Però per a això cal disposar d'una administració eficient que obtingui la confiança de la població.

L'allunyament progressiu de la ciutadania de les administracions públiques i la gestió pública que pren la forma de l'anomenada desafecció política que es pot detectar en els nivells elevats d'abstenció en les convocatòries electorals, no solament afecta la qualitat de la democràcia, sinó que també representa un greu perill per a les temptacions autoritàries populistes i constitueix un fre evident per a aglutinar la ciutadania entorn de qualsevol projecte col·lectiu.

Així, la configuració d'estructures d'estat propi no pot obviar l'explicitació sobre quines formes de participació política, o quin tipus d'administració pública o quins mecanismes de control i d'influència en les decisions normatives i de gestió del bé comú es preveuen. És reconegut que la construcció d'una administració catalana eficient des de la restauració de la Generalitat no ha estat a l'altura de les expectatives, i ha heretat molts dels defectes de les administracions centralitzades anteriors.

El Fòrum d'Entitats per la Reforma de l'Administració (FERA) ha fet recentment un conjunt de propostes que podrien servir com a punt de partida d'un ampli consens sobre les línies mestres d'una reforma de l'Administració catalana.

L'ampli moviment cívic que està protagonitzant la ciutadania entorn del procés sobiranista i el nivell de solidaritat que està demostrant en la cobertura de les necessitats bàsiques de la població necessitada a causa de la crisi constitueixen un capital social de gran valor que demostra la pervivència d'una àmplia ciutadania activa a Catalunya. Aquest grau de maduresa i de capacitat d'iniciativa de la societat civil catalana constitueix la millor oportunitat per a proposar formes avançades de participació política que, alhora, donin expressió a aquesta energia cívica i també combatin la desafecció política amb nivells d'integració social i política més elevats.

Aspectes com una participació més elevada en l'activitat legislativa del Parlament, una nova regulació dels processos electorals amb llistes obertes, l'obli-

gatorietat de fer consultes populars o referèndums periòdics sobre temàtiques clau, la participació en la configuració dels pressupostos públics i en el seu seguiment i en la distribució dels recursos públics, o una nova regulació per a assegurar més transparència i democràcia en l'organització dels partits polítics i en el seu finançament constitueixen temes sobre els quals caldria bastir un ampli acord de millora de la qualitat democràtica en la vida del país.

L'interès d'aquest debat rau en el fet que totes aquestes qüestions són d'aplicació, sigui quin sigui el resultat del procés sobiranista, i en qualsevol cas aplicar-les contribuiria a una major qualitat de la nostra democràcia i del benestar de la població, doble motivació per a aprofundir en la recerca de solucions i propostes constructives.

Oriol Homs i Ferret

És director de la revista *Herramientas*. La seva formació universitària en ciències empresarials, sociologia i dret li confereix una mirada pluridisciplinària sobre la vida social a la qual dedica la seva tasca docent i de recerca. Professor titular de sociologia a l'Escola Universitària de Treball Social, va fundar el CIREM, del qual ha estat director fins al 2012. Ha estat president de l'Associació Catalana de Sociologia de l'IEC i membre del CEO.

ELS REPTES ECONÒMICS

Guillem López Casasnovas

Si el Govern de la Generalitat de Catalunya aconsegueix realitzar la consulta i els votants catalans expressen la seva voluntat majoritària de configurar un camí propi per al nostre país, caldran estructures de govern econòmic que regeixin el seu destí. Institucions, acords de procediments, recursos humans capaços de portar endavant les polítiques econòmiques que els diversos governs vulguin desenvolupar... seran les institucions d'un país normal, les pròpies d'un estat independent, com Dinamarca o Lituània, o les d'un de federat, com Califòrnia o Puerto Rico. Com que aquestes coses no s'improvisen i el rigor de la proposta exigeix seriositat en l'anàlisi, un grup d'acadèmics de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), professionals i estudiosos de l'economia, es van trobar a porta tancada recentment per valorar els reptes que aquesta disjuntiva pot comportar, responnent a una crida d'Òmnium Cultural i de l'IEC.

106

Aquestes dues entitats volen contribuir, així, a la reflexió sobre el futur de l'economia d'un país que es vol *normal*. L'objectiu és posar damunt la taula les diferents arestes que, en nous escenaris, incidirien en l'economia, sense pretensions prescriptives i mantenint una màxima connexió amb la realitat. Es tracta de valorar-ne el tractament més adient, en primer lloc, per no malmetre, en el canvi, el benestar de la ciutadania i, en segon lloc, aprofitar els canvis per millorar el capital institucional del país. Això implica identificar problemes resolubles amb l'acció, complexitats abordables amb la feina, restriccions mitigables en els diferents terminis (curt, mitjà i llarg) i pensar amortidors per fer una transició tan suau com sigui possible.

En la trobada va ser majoritàriament compartit entre els assistents que la viabilitat econòmica no estava en qüestió: Catalunya és un país desenvolupat amb una cultura econòmica i empresarial prou forta per poder portar les regnes del seu destí. Són, per contra, els condicionants polítics —de més o menys respecte a la decisió democràtica que la ciutadania en el seu cas expressés— els que poden marcar uns costos de transició més o menys alts per al que pugui ser, ara sí, la viabilitat del procés.

Tres van ser els àmbits estudiats: el tributari (responsabilitats en l'exercici de noves competències recaptatòries, reguladores i d'inspecció), el financer (supervisió d'entitats creditícies, d'assegurança i fons d'inversió, i de mercats de valors i institucions col·lectives) i el comercial (institucions internacionals, acords i convenis comercials).

En el primer dels àmbits, es va remarcar la importància de construir una nova cultura tributària de compliment no supeditat a la repressió inspectora: la maquinària informàtica i de sistemes d'informació i estadística de control ha d'existir, però ha d'operar com a referència per a la col·laboració dels contribuents, per una banda, i la corresponent lleialtat del fisc, per l'altra. Dues legalitats imposades, amb un únic compliment transitori i no imposat a una de les dues, amb separació de declaració i pagament de les obligacions tributàries, es veien com una via potencial d'avenç a curt termini, per la capacitat d'estoc d'informació i per la seva major continuïtat a la vida de les empreses i dels ciutadans contribuents.

Certament, s'haurà d'acabar decantant la implementació de les legalitats a favor d'una administració tributària, per la qual cosa es consideraran importants aquells reclams que generin més complicitat entre contribuents i Administració: més seguretat jurídica, coherència en les respostes a consultes vinculants, i, per sobre de tot, el convenciment que el nou govern proveïdor fa un millor ús de l'esforç fiscal dels ciutadans en la gestió dels interessos públics. Per això té tanta importància que una nova administració fiscal sàpiga trobar palanques facilitadores del procés amb un cos d'inspecció, en bona part de nova contractació, format i habilitat en aquests objectius. Aquesta tasca pot semblar ingent si s'ha de fer en escenaris de no cooperació interadministrativa, en què té, malauradament, menys rellevància l'agent europeu, encara que es mostri un respecte exquisit per les directrius, acords i convenis, tant de la Unió Europea (UE) en general (es deixi estar o no el país a la zona euro) com de l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE). Aquesta tasca és, però, possible des del convenciment que se sap el que es vol, es fa de manera pausada, sense estirabots, i evitant tot sentiment d'impunitat fiscal. Sens dubte, això exigeix una continuïtat de la legislació fiscal preexistent, encara que no agradi, pel bé superior del valor de la seguretat jurídica en el funcionament de la vida econòmica.

En l'esfera de la regulació i supervisió financera, l'acord fou gairebé total respecte al valor de l'euro com a moneda d'ús comú, fins i tot en el cas de restar fora de l'Eurosistema (més que probable en escenaris de no cooperació) i/o de la zona euro. I, assolit aquest ús, millor si es basa en un acord monetari (com en els casos d'Andorra i Mònaco) o, altrament, amb l'adopció unilateral (Kosovo i Montenegro). Cal fer el que calgui —el que ens demani Europa— per aquesta continuïtat, tal és el valor que es dóna a la seguretat jurídica del manteniment en euros per les transaccions empresarials de les companyies d'aquí o de fora i aquí localitzades. En qualsevol cas, es considera necessari un incipient supervisor nacional, amb les capacitats i competències reguladores i supervisores i els cossos d'inspecció corresponents, davant la falta de subrogació competencial del Banc d'Espanya a les noves tasques. La posada en marxa dels mecanismes europeus de supervisió única poden alleugerir en part aquesta funció. En tot cas, estar fora de l'Eurosistema es va considerar un mal menor; més rellevant es creu el fet que si s'està fora de la zona euro resten limitats els col·laterals de cara a la liquiditat del Banc Central Europeu. No és tant una qüestió d'accés a la liquiditat, resoluble

mitjançant filials o sucursals a la península Ibèrica o a qualsevol altre estat de la Unió, com del quàntum. En tot cas, els perills d'aquella restricció—pels efectes en l'escenari catastrofista de «no acord»— es creu que els minoraria finalment la mateixa UE com a tercer agent aquí molt rellevant. Per això es preveu que sigui interès de la Comissió i del Consell Europeu clarificar el rol que voldran atorgar al Govern de Catalunya, ja com a «continuador» (manteniment dels drets de ciutadania europea i altres aspectes laterals —mobilitat, moneda—), i restar, així, coresponsables en deures també del deute sobirà preexistent del regne d'Espanya, o del que s'anomena *successor*—seqüencials en el temps, sense continuïtat en l'assumpció d'obligacions. La disposició de la voluntat fortament europeïsta dels reunits era «fer aquí el que digui Europa», en el sentit que es considera que sabrà calibrar prou bé les conseqüències d'una decisió o d'una altra, i no solament en clau nacional o espanyola, sinó sobretot europea, de construcció de l'espai comú, de respecte als compromisos i de garantia dels creditors del Regne d'Espanya. Eren majoria en aquest sentit els qui pensaven que la mateixa Unió afavoriria un acord, ja que deixar de banda per inanició un grup de ciutadans europeus seria insensat i, en qualsevol cas, acabaria arrossegant el mateix Regne d'Espanya, ja que la solvència del seu deute s'afebliria fortament i així la mateixa credibilitat de la construcció europea. Malgrat que es van jutjar amb detall les inconveniències de l'escenari catastrofista (en aspectes relatius a l'operativa del Target II, cambra de compensacions, o *credit crunch* d'una economia avui molt endeutada, amb *hair cuts* i ràtings diferencials que poden penalitzar el deute del Govern de la Generalitat i dels agents econòmics catalans), es mantenia el convenciment que la UE no ho permetria, i no per un tema de governs, sinó de ciutadans, i que en el pitjor cas els efectes serien només a curt termini.

Finalment, en l'àmbit del comerç exterior, l'acord era total sobre la conveniència de no configurar estructures duaneres separadores, a les quals es renunciaria explícitament mostrant vocació integradora i la garantia màxima d'estabilitat en els negocis. En el cas de restar fora de la UE, es buscava un acord comercial (no es requereix unanimitat per fer-ho en el si del Consell Europeu i no existeix possibilitat de vet). No caldria córrer tampoc en aquest sentit a abraçar-se a l'Organització Mundial del Comerç, per no trobar-se després limitats en el moment de l'acord amb la UE per la clàusula vigent d'extensió de la «nació més afavorida». Si l'acord comercial que Catalunya signés fos d'incorporació a l'Espai Econòmic Europeu —tipus Noruega— o d'unió duanera —tipus Andorra—, aplicaria l'aranzel exterior comú a les importacions procedents de fora de la UE. Cap altre aranzel no estaria vigent, ni per a les importacions comunitàries ni de fora de la UE. En cap cas, doncs, una tarifa exterior comuna no seria postulada, de manera que es mantindria el lliure trànsit de mercaderies, i es mostraria, així, una màxima disposició a seguir les recomanacions que Europa instrueixi a les noves estructures per al bon funcionament de l'espai europeu de lliure comerç.

S'és conscient que són consubstancials les estructures d'inspecció fronterera (controls veterinaris, inspecció fitosanitària) del Servei d'Inspecció, Vigilància i

Regulació de les Exportacions (SOIVRE), així com de la inspecció de la qualitat comercial, l'examen documental, el control dels productes d'importació i exportació, la certificació, la iniciació d'expedients sancionadors, etc., i de la necessària participació en organismes de qualitat i certificació. Però s'és conscient també d'altres solucions limitades a partir de les virtualitats que dona l'Espai Econòmic Europeu, que permet una unió duanera específica (Andorra, San Marino, Mònaco i Turquia), amb aranzel comú, i dels diferents acords comercials de lliure comerç que té la UE amb vint-i-dos països més (alguns d'aquests no són ni tan sols membres de l'ONU, com l'Autoritat Palestina). La llista de països inclou Albània, Bòsnia i Hercegovina, Montenegro, Macedònia i Sèrbia. També inclou països amb què la UE té interessos comercials considerablement menors que els que té amb un país veí com Catalunya (Hondures, Nicaragua, el Perú o Sud-àfrica). D'altra banda, l'acció de promoció exterior té ja el suport important dels organismes d'acció amb xarxa d'oficines comercials a desenvolupar, però de les quals ja es coneix el camí per fer-ho en concordança amb la política exterior del Consell de la Diplomàcia Pública de Catalunya (DIPLOCAT) o de qui assumeixi les seves actuals funcions.

Guillem López Casasnovas

Llicenciat en economia (premi extraordinari) i llicenciat en dret per la Universitat de Barcelona. Doctor en economia per la Universitat de York (Regne Unit), catedràtic d'economia de la Universitat Pompeu Fabra, de la qual ha estat vicerector i degà. Està especialitzat en temes d'hisenda pública, política fiscal i anàlisi de la despesa social. És membre de diversos consells assessors nacionals. Ha estat *visiting scholar* de la Graduate Business School de la Universitat de Stanford (Estats Units) i és conseller de govern del Banc d'Espanya.

Participants

En els debats i seminaris, les persones que han preparat les ponències són:

Elsa Artadi	Enric Prats
Jaume Bertranpetit	Josep Ramoneda
Oriol Homs	Josep M. Reniu
Isidor Marí	Martí Teixidó
Carles Miralles	Joan Manuel Tresserras
Jordi Muñoz	Francesc Xavier Vila

La coordinació dels seminaris ha estat a càrrec de les persones següents:

Joaquim Colominas	Marina Llansana
Montserrat Gimeno	Llorenç Maristany
Lluïsa Julià	Oriol Sagarra

Amb col·laboracions especials, hi han participat:

Agustí Alcoberro	Josep Gifreu
Joaquim Arnau	Guillem Jordi Graells
Joan Badia	Miquel Martínez
Glòria Bordons	Martí Olivella
Jordi Casassas	Miquel Àngel Pradilla
M. Josep Cuenca	Marta Rovira

113

També han participat en els seminaris, entre d'altres, les persones següents:

Amado Alarcón	Montserrat Comas
Joan A. Argenter	Olga Esteve
Albert Bastardas	Assumpta Fargas
Joan Carles Berrocal	Ignasi Faura
Emili Boix	Josep Anton Fernández
Andreu Bosch	Àlex Font
Marisol Brandolini	Joan Carles Gallego
M. Teresa Cabré	Bernat Gasull
Anna Camps	Ricard Guerrero
Carles Campuzano	Jordi Iparraguirre
Teresa Casals	Anna Jolonc
Jaume Cela	David Jou
Llorenç Comajuan	Carme Junyent

Mercè Llorente
Jaume López
Josep Maria López Llaví
Joan Mallart
Jordi de Manuel
Ana Marin
Jordi Mas
Pere Mas
Pere Mayans
Xavier Melgarejo
Antoni Milian
Maite Montagut
Sílvia Montilla
Vinyet Panyella
Isona Passola
Joan Perera
Emilià Pola
Damià Pons
Eva Pons
Joan Manuel del Pozo
Joan Pujolar

Carles Ribera
Carme Rider
Elvira Riera
Enric Roca
Joan Sabaté
Eva Salvà
Marc Sanjaume
Ivan Serrano
Dolors Solé
Joan Soler
Joan Ramon Soler
Marina Subirats
Josep Maria Terricabras
Concepció Torres Sabaté
Pilar Vélez
Joan Pere Viladecans
Josep Maria Vilalta
Lluís Ylla
Lluís de Yzaguirre
Ricard Zapata

114

La preparació i coordinació del cicle «Qüestions d'estat. Reflexions per al país del futur», així com d'aquesta publicació han estat a càrrec d'Albert Botran i Montserrat Gimeno, per part d'Òmnium Cultural, i de Rosa Franquesa, per part de l'Institut d'Estudis Catalans.

